

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ - TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Uplatnitelnost osob vyrůstajících v dětských domovech na trhu práce
Employability of people growing up in children's residential homes

Student: Bc. Darina Kolářová
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Jiří Balcar, Ph.D.

Ostrava 2019

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra veřejné ekonomiky

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Darina Kolářová**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa
Téma: Uplatnitelnost osob vyrůstajících v dětských domovech na trhu práce
Employability of People Growing Up in Children's Residential Homes

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Trh práce a uplatnitelnost na něm
3. Ústavní péče a odchod klientů dětských domovů
4. Postavení osob vyrůstajících v dětských domovech na trhu práce
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-534-9.

FAHLBERG, Vera. *A child's journey through placement*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. ISBN 978-085-7006-318.

KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.

DAVIDOVÁ, Ivana et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence, 2010*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.

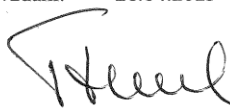
ŠIMEK, Milan. *Podpora zaměstnatelnosti znevýhodněných skupin obyvatel v České republice: Nové přístupy a jejich efekty*. Brno: Sokrates, 2010. ISBN 978-80-86572-66-6.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Jiří Balcar, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2018

Datum odevzdání: 26.04.2019

doc. Ing. Petr Tománek, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal
děkan fakulty

„Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně.“

V Ostravě dne 25. dubna 2019

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Kolářová', written over a horizontal dotted line.

Bc. Darina Kolářová

Poděkování

Chci zde poděkovat vedoucímu diplomové práce Ing. Jiřímu Balcarovi, Ph.D., za jeho vedení, rady a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky.

OBSAH

1 ÚVOD	3
2 TRH PRÁCE A ZAMĚSTNANOST	5
2.1 Trh práce	5
2.2 Zaměstnanost a nezaměstnanost.....	10
2.3 Znevýhodněné osoby na trhu práce.....	11
2.4 Překážky přístupu k zaměstnání	14
2.5 Politika zaměstnanosti.....	15
2.5.1 Aktivní politika zaměstnanosti.....	15
2.5.2 Pasivní politika zaměstnanosti	18
2.6 Úřad práce	19
3 ÚSTAVNÍ PÉČE A ODCHOD KLIENTŮ Z DĚTSKÉHO DOMOVA	21
3.1 Systém ústavní péče v České republice.....	21
3.2 Děti vyrůstající v ústavních zařízeních	29
3.2.1 Důvody umístění dítěte do ústavního zařízení	29
3.2.2 Charakteristika dětí z ústavních zařízení.....	30
3.2.3 Vzdělávání dětí v ústavním zařízení	33
3.3. Příprava a odchod z ústavního zařízení.....	35
4 POSTAVENÍ OSOB VYRŮSTAJÍCÍCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH NA TRHU PRÁCE	38
4.1 Metodika.....	38
4.2 Osoby vyrůstající v dětských domovech.....	39
4.3 Průběh přípravy na samostatný život a vstup na trh práce	42
4.4 Postavení osob z dětských domovů a problémy při uplatnění na trhu práce	47
5 ZÁVĚR.....	51
Seznam použité literatury.....	54
Seznam zkratek	59

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

1 ÚVOD

Nezaměstnanost je závažným problémem, který má spoustu vlivů nejen na ekonomiku, hospodářství státu ale především na samotné jedince. V současné době zaměstnavatelé kladou stále vyšší nároky na uchazeče o zaměstnání a na své zaměstnance. Proto dochází často k situacím, kdy právě rizikové skupiny osob ucházející se o zaměstnání mají s hledáním zaměstnání potíže. Převážná část zaměstnavatelů nejsou ochotna zaměstnávat rizikové osoby, jestliže nedoloží minimálně doklad o ukončeném vzdělání s výučním listem. Právě těmto osobám je potřeba věnovat zvýšenou péči, aby mohly být atraktivnější pracovní silou pro zaměstnavatele z pohledu pracovního uplatnění.

Diplomová práce se zabývá uplatnitelností osob vyrůstajících v dětských domovech na trhu práce. Tato problematika je stále aktuálním tématem, neboť se Česká republika snaží nalézt opatření na zlepšení zaměstnanosti u znevýhodněných skupin obyvatel. Do této skupiny znevýhodněných osob na trhu práce spadají i osoby, které byly v dětství umístěny do dětských domovů. Vzhledem k tomu, že do ústavních zařízení se umísťuje široká škála dětí, tak zaměření diplomové práce je především na osoby z dětských domovů s běžným režimem, kde děti umístěné v těchto zařízeních nevykazují závažné výchovné problémy, navštěvují běžné školy apod. Přechod z dětského domova do pracovního procesu hraje pro mladistvého významnou roli v jeho životě.

Cílem diplomové práce je zhodnotit uplatnitelnost osob vyrůstajících v dětských domovech na trhu práce a identifikovat opatření vedoucí k jejímu zlepšení. Tohoto cíle bude naplněno pomocí kvalitativního výzkumu.

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol včetně kapitoly úvod a závěr. Kapitoly se skládají z teoretické a praktické části. Druhá kapitola diplomové práce pojednává o trhu práce a zaměstnanosti, kde vysvětluje fungování trhu práce, jak z pohledu nabídky a poptávky, tak i z pohledu rovnováhy na trhu práce. Objasnění zaměstnanosti a nezaměstnanosti je součástí druhé kapitoly spolu s vymezením pojmu znevýhodněných osob na trhu práce. Vyzdvíženy jsou i příčiny jejich špatného uplatnění na pracovním trhu. Politika zaměstnanosti je podrobně rozdělena na aktivní politiku zaměstnanosti a pasivní politiku zaměstnanosti. Účelnost a kompetence Úřadu práce České republiky jsou vzhledem k tématu diplomové práce také důležitou součástí kapitoly. Třetí kapitola je věnována ústavní péči a odchodu klientů z dětských domovů. V první řadě je vysvětlen systém ústavní výchovy v České republice spolu s vymezením jednotlivých druhů ústavních zařízení. Součástí jsou statistické údaje ohledně

počtu ústavních zařízení v krajích ČR, počet umístěných dětí, podíl dětí dle věkových kategorií v ústavních zařízeních a důvody umístění dětí do ústavní péče. Nedílnou součástí je i rozbor charakteru a chování těchto osob, a to proto, aby bylo možné lépe porozumět těmto osobám ve zkoumané problematice. Vzdělávání dětí a příprava na odchod z ústavního zařízení jsou tou nejdůležitější částí procesu, při kterém jsou děti připravovány nejen na budoucí samostatný život, ale i na život pracovní. Čtvrtou kapitolou je kvalitativní výzkum. Nejprve je popsána metodika diplomové práce, a které otázky při osobních rozhovorech byly zadávány a jak probíhal celý proces kvalitativního výzkumu pro tuto diplomovou práci. Kvalitativní výzkum je sestaven jako polostandardizovaný rozhovor s vybranými řediteli dětských domovů.

V závěru diplomové práce je shrnuto zjištění kvalitativního výzkumu této práce a vyjádřeno doporučení pro zlepšení problematiky uplatnitelnosti osob z dětských domovů na trhu práce.

2 TRH PRÁCE A ZAMĚSTNANOST

Trh práce je důležitou součástí hospodářské ekonomiky zemí. Ve většině tržních hospodářství se země potýkají s významnými problémy v oblasti nezaměstnanosti. A proto se mezi hlavní priority jednotlivých vlád řadí snižování nezaměstnanosti, respektive zvyšování zaměstnanosti. Z ekonomického hlediska je trh práce rozdělen na makroekonomický a mikroekonomický pohled. Makroekonomie zkoumá vzájemný vztah trhu práce s ostatními trhy, jako je peněžní trh, trh zboží a zahraniční obchod. Mikroekonomie naopak studuje chování jednotlivců na trhu.

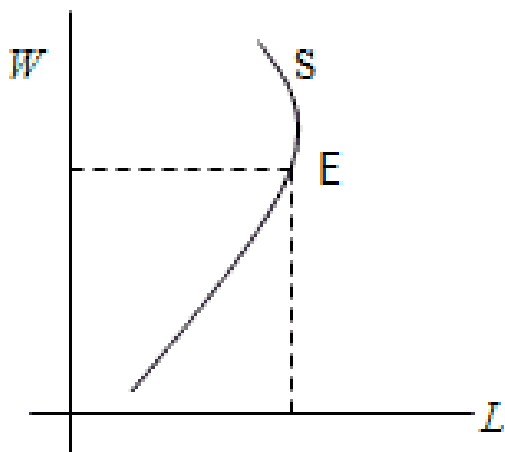
2.1 Trh práce

Trh práce se vyznačuje místem, na němž jsou utvářeny podmínky zaměstnanosti a kde dochází ke střetu nabídky práce s poptávkou po práci. Tento trh je specifický především tím, že se na něm poptává a nabízí lidská pracovní síla. Prací se rozumí jakákoliv činnost člověka, ať už duševní nebo fyzická, jejímž výsledkem jsou výrobky nebo služby (Tvrdý, L. a kol., 2007). Fungování trhu práce je založeno na existenci nabídky a poptávky. Tržní nabídku práce tvoří domácnosti, které nabízejí svůj lidský kapitál. Lidským kapitálem je soubor znalostí, praktických dovedností, kvalifikace, které jsou výsledkem vzdělání a praxe (Tvrdý, L. a kol., 2007). V průběhu života jedince dochází k opotřebovávání lidského kapitálu a získané znalosti se mohou postupně vytrácet nebo být zastaralé, vzhledem k novým objevům, technologické vyspělosti apod. Proto je potřeba lidský kapitál rozvíjet a obnovovat, což je důležité pro uplatnění se na trhu práce. Tržní poptávka po práci je odvozenou poptávkou a firmy poptávají takové množství pracovníků, kolik je zapotřebí na vyrobení konkrétních poptávaných produktů. Trh práce je výrazně ovlivňován státem prostřednictvím zákonů, stanovením minimální mzdy, pracovní doby, délky školní docházky apod., což má významný vliv na stranu nabídky práce. Trh práce je považován za trh heterogenní povahy, z čehož vyplývá, že trh práce je tvořen z několika různých nabídek a poptávek, a to podle toho, kolik je profesí, odvětví, regionů (Buchtová, 2002).

Nabídka práce je individuální volbou spotřebitele. Spotřebitel rozhoduje o tom, jak velký objem práce bude nabízet. Jak velké množství práce spotřebitel bude nabízet souvisí s užitekem, který mu přinese spotřeba produktů a služeb, které si bude moci nakoupit za svou získanou mzdu. Užitek se rozumí subjektivní pocit uspokojení, který plyne právě ze spotřeby výrobků

a služeb. Tento užitek spotřebitel srovnává ještě s množstvím volného času, který bude mít po odpracovaných hodinách, nebo v případě, kdy pracovat nebude. Čím vyšší množství práce spotřebitel nabídne, tím větší množství statků si pak může koupit, ale to všechno na úkor menšího objemu volného času, a naopak (Jurečka a kol., 2013). Individuální nabídka práce vychází z poptávky spotřebitele po volném čase a jeho cenou je mzda. Křivka individuální nabídky práce má tvar zpětně zahnuté křivky. Na obr. 2.1 je zobrazena individuální nabídka práce (S), kde na svislé ose grafu je uvedena mzdová sazba (W) a na vodorovné ose je znázorněno množství pracovní síly (L). Jestliže na trhu práce roste mzda (W) až do bodu E, souvisí to s více odpracovanými hodinami pracovníka a tím má pracovník vyšší výdělek a jeho volný čas je nahrazován prací. Jestliže tedy spotřebované výrobky a služby jsou náhražkou volného času, jedná se o substituční efekt (Šimek, 2007). V případě, kdy porostou mzdy nad bod E v obr. 2.1, reagují na tuto situaci pracovníci snížením své nabídky práce. Pracovníci si tak mohou dovolit snížit svou nabídku práce, aniž by přišli o svou výši důchodu. Jedná se o důchodový efekt, kdy užitek z volného času převažuje nad užitek z vydělané mzdy (Kaczor, 2013).

Obr. 2. 1: Křivka individuální nabídky práce

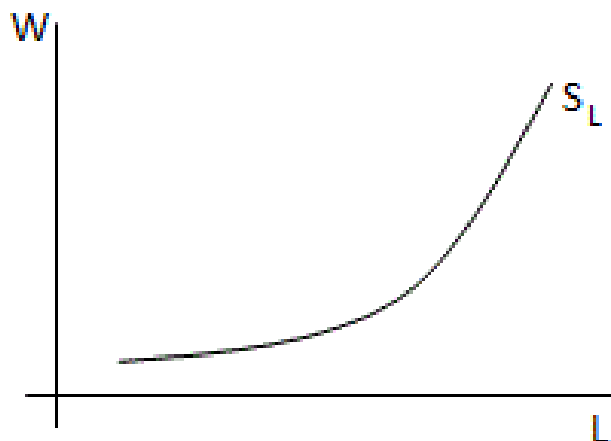

Zdroj: Kaczor (2013), vlastní zpracování

Tržní nabídkou práce se rozumí součet všech individuálních nabídek práce při jednotlivých mzdových úrovních. Křivka tržní nabídky práce je rostoucí křivkou nikoli zpětně zakřivenou, jako tomu bylo u individuální nabídky práce. Při součtu individuálních nabídek práce se rozdíly zakřivení vyrovnají, jak lze vidět na obr. 2.2. Když

roste mzda na trhu práce, roste také nabídka práce a to proto, že s růstem mzdové úrovně jsou pracovníci ochotni nabídnout ještě více práce a také na tento trh vstupují noví zájemci o práci (Jurečka a kol., 2013). Nabídka práce je ovlivňována následujícími faktory: demografickým vývojem (především počtem obyvatel a věkovou strukturou obyvatel), porodností, úmrtností, migrací a také závisí, jak se vyvíjí výše mezd na trhu práce.

Obr. 1. 2: Křivka tržní nabídky práce

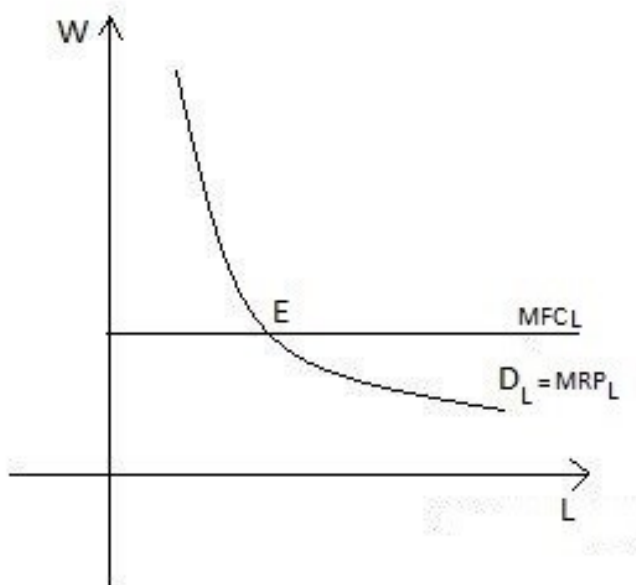
Zdroj: Macáková (2007), vlastní zpracování

Poptávku po práci na tomto trhu představují firmy, které si kupují (pronajímají) lidský kapitál od svých zaměstnanců a za odvedenou práci zaměstnancům náleží určitá výše mzdy. Čím větší je poptávka po určitých výrobcích a službách, tím více firmy poptávají práce, proto aby byla poptávka po jejich produkci uspokojena. Firma, která najímá pracovníky, musí brát v úvahu klesající mezní produkt práce. Mezní produkt práce znamená přírůstek produkce z nájmu dodatečné jednotky práce (Jurečka a kol., 2013). Roste-li počet pracovníků ve firmě, bude mezní produkt práce postupně klesat. Firma bude zisková do doby, kdy hodnota mezního produktu práce bude stále vyšší, než bude jeho cena. Na obr. 2.3 je zobrazena křivka poptávky po práci (D), která má klesající charakter. V průsečíku bodu E je dosaženo optimální zaměstnanosti při určité mzdové sazbě (W) a určitém množství práce (L) spolu s mezním příjmem z produktu práce (MRP_L). Mezní náklady na práci (MFC_L) vyjadřují změnu celkových nákladů vyvolanou změnou najímané práce o jednotku (Holman, 2016).

Tržní poptávka po práci je součtem individuálních křivek poptávky po práci všech firem na trhu práce. Poptávku po práci ovlivňuje především produktivita práce, která

je ovlivněna kvalifikací práce, množstvím, kvalitou výrobních faktorů, technologií a také organizací práce.

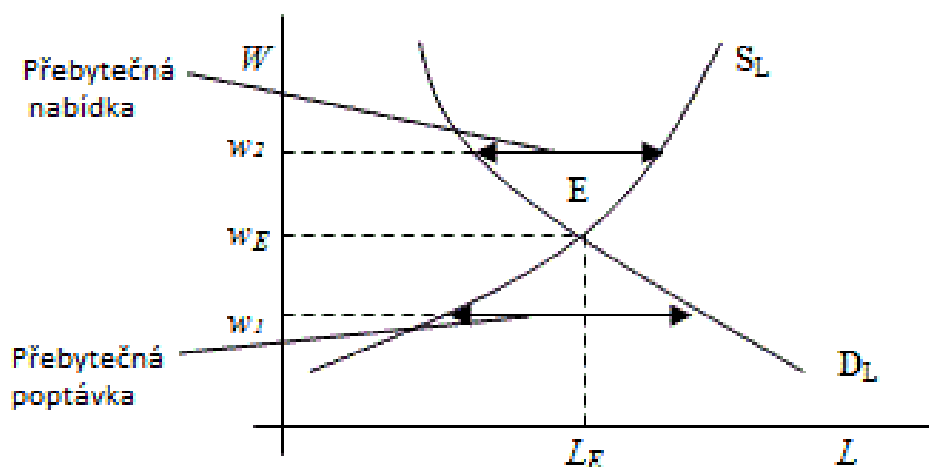
Obr. 2. 2: Křivka poptávky po práci

Zdroj: Macáková (2007), vlastní zpracování

Rovnováha na trhu práce je stav, který vznikne při určité mzdové sazbě (Jurečka a kol., 2013). Tato mzda je rovnovážná a je dána průsečíkem nabídky práce a poptávky po práci, jak je zobrazeno v obr. 2. 4. Průsečík křivek říká, že v této situaci ekonomika funguje na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti. Za přirozenou míru nezaměstnanosti se vyznačuje taková míra nezaměstnanosti, při které jsou trhy práce v rovnováze, respektive, kdy tlaky na ceny a mzdy jsou v rovnováze. Podává také informace o tom, jaká nejnižší míra nezaměstnanosti může v ekonomice být, aniž by nastala inflace (Jurečka a kol., 2013). Této rovnováhy na trhu práce je však nereálné dosáhnout. Jestliže se sníží mzdová sazba pod úroveň E v obr. 2.4, tak trh nebude mít dostatek množství práce, které potřebují firmy najmout. V tomto případě se jedná o převis poptávky nad nabídkou a na trhu bude nedostatek pracovních sil. V opačném případě dojde k přebytku pracovních sil, jestliže mzdové sazby budou růst nad úroveň E v obr. 2.4, tak domácnosti budou nabízet velké množství práce, které nebudou firmy moci ani využít. Vzniká tak nezaměstnanost a dochází k převisu nabídky nad poptávkou (Holman, 2016).

Obr. 2. 3: Rovnováha na trhu práce

Zdroj: Kaczor (2013), vlastní zpracování

Trh práce se rozděluje na několik dílčích trhů. Vzhledem k zaměření diplomové práce jsou popsány tyto dva druhy trhů práce – primární a sekundární.

Primární trh práce koncentruje lepší a užitečnější pracovní příležitosti s vyšší prestiží v porovnání se sekundárním trhem práce. Je zde možnost větší jistoty zaměstnání, pracovní a mzdové podmínky jsou na lepší úrovni a samozřejmě je i možnost kariérního růstu a snadnější zvýšení kvalifikace (Václavíková, a kol., 2009). Obměňování pracovníků na pracovních pozicích jsou ojedinělé. Tento trh práce není vhodnou možností, kde by si měli hledat práci osoby, které mají nízkou kvalifikaci a neinvestují do svého lidského kapitálu. V tomto případě primární trh práce není vhodný pro většinu osob, které vyrůstaly v ústavních zařízeních. Vzhledem k jejich nízkému vzdělání, nízké kvalifikaci, přístupu k zaměstnání apod.

Sekundární trh práce je kumulací pracovních míst s nízkou prestiží a nižším mzdovým ohodnocením oproti primárnímu trhu práce. Na tomto trhu je snazší získat zaměstnání a s tím také souvisí vyšší fluktuace zaměstnanců. Profesní růst není možné očekávat. Existuje jen malá šance, aby člověk přešel ze sekundárního pracovního trhu na primární. Pracovníci na sekundárním trhu práce pravděpodobně zůstanou na stálo, protože v dřívější době neinvestovali do rozvoje svého lidského kapitálu a není zde možný ani růst v profesní kariéře (Šimek, 2010). Mobilita mezi primárním trhem a trhem sekundárním je omezená, kdy osoby mohou být z primárního trhu vytlačeni na sekundární trh, ale aby to bylo opačně, to je velmi nepravděpodobné. Na sekundárním trhu práce se tedy kumulují osoby, které jsou

hůře uplatnitelné na trhu práce. V případě osob, které vyrůstaly v ústavních zařízeních, budou nacházet zaměstnání právě na tomto sekundárním trhu práce.

2.2 Zaměstnanost a nezaměstnanost

Zaměstnaností se rozumí skutečnost, kdy obyvatelstvo vykonává pracovní činnost a na základě toho získává prostředky k zajištění své životní existence a uspokojování svých lidských potřeb (Surynek a Nový, 2006). Dle Jurečky a kol. (2013) je význam zaměstnatelnost vyjadřován tím, jak je daný člověk schopen získat zaměstnání, zachovat si ho, vyrovnat se se změnami na pracovišti, najít si jiné pracovní místo, jestliže chce změnit zaměstnání apod. Za zaměstnané osoby jsou považovány ty osoby, které jsou starší 15 let a jsou zaměstnány za platové nebo mzdové ohodnocení nebo jsou zaměstnány ve vlastním podniku.

Nezaměstnanost je stav na trhu práce a vzniká v případě nerovnováhy nabídky práce a poptávky po práci, když převažuje nabídka nad poptávkou a uchazeč o zaměstnání nenachází zaměstnání (Jurečka a kol., 2013). Nezaměstnanost je tedy spojena s osobami, které nemají práci, ale hledají si ji. Za nezaměstnanou osobu dle Mezinárodní organizace práce (ILO) se považuje osoba, která je starší 15 let, aktivně hledá práci a je připravena k nástupu do práce do 14 dnů. Jako vážný ekonomický problém se jeví dlouhodobá nezaměstnanost, kdy nezaměstnaný nemá práci déle než 1 rok (Surynek a Nový, 2006).

Obyvatelstvo je možné rozčlenit, pro lepší orientaci na ekonomicky aktivní obyvatelstvo, což jsou zaměstnaní a nezaměstnaní obyvatelé, a dále lze rozdělit na ekonomicky neaktivní obyvatelstvo. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo je tvořeno ze zaměstnaných a nezaměstnaných osob. Do skupiny zaměstnaných osob patří zaměstnanci, členové produkčních družstev, zaměstnavatelé, samostatně výdělečné osoby, pracující důchodci, pracující studenti, učni a osoby na mateřské dovolené či příslušníci armády. Nezaměstnané osoby jsou zmíněny již výše. Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo představuje ty osoby, které pracovat nechťejí, práci si nehledají a nejsou součástí ekonomicky aktivního obyvatelstva. Převážně se jedná o osoby mladší 15 let, které se stále vzdělávají i studenti do věku 26 let (v případě, že nejsou zaměstnání), ženy v domácnosti bez zdroje příjmu, důchodci s různou formou důchodu, osoby žijící v ústavních zařízeních (Surynek a Nový, 2006).

2.3 Znevýhodněné osoby na trhu práce

Na trhu práce můžeme zaznamenat existenci osob, které nejsou pro zaměstnavatele atraktivní pracovní silou. Znevýhodněné osoby na trhu práce mají jisté problémy s prosazením se na trhu práce. Problémy těchto osob mohou být spojeny s psychickými problémy, nezaměstnaností dlouhodobého charakteru, zdravotními obtížemi a hrozí jim sociální vyloučení nebo již jsou sociálně vyloučeni. Sociální vyloučení je procesem, který určité osoby vytlačuje na okraj společnosti a brání jim ve společenském životě z důvodu jejich chudoby, nedostatečného vzdělání nebo v důsledku diskriminace apod. (Šimek, 2010). Sociálně vyloučeným skupinám osob je přisuzováno, že nechtějí být zaměstnáni a nechtějí investovat do svého vzdělávání (Mareš, 2006). Ty osoby, kterým často hrozí sociální vyloučení, je možné vymezit do těchto následujících skupin (Mareš, 2006):

- Dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané osoby.
- Zaměstnanci staršího věku, kteří jsou již mimo ochranu mechanismů regulujících pracovní trh.
- Osoby s nízkými příjmy.
- Nekvalifikované osoby, zejména ty s nedokončenou základní školou.
- Mentálně či psychicky handicapované osoby.
- Drogově závislé osoby.
- Děti vyrůstající v problémových rodinách.
- Osoby vězněné nebo se záznamem v trestním rejstříku.
- Mladiství bez pracovních zkušeností.
- Imigranti.
- Různé osoby vzhledem k jejich rase, náboženství, jazyku či kultuře.
- Osoby zbavené volebního práva.
- Obyvatelé upadajících území nebo lokalit, které mají charakter ghett.
- Osoby bez domova.
- Osoby nezpůsobilé mobilitě.
- Sociálně izolované osoby bez přátel a rodin.
- Příjemci sociálních dávek.

Sociální vyloučení závisí na každé osobě individuálně. Osoba může být vyloučena na základě své osobní charakteristiky nebo na základě svého jednání (Mareš, 2006).

Znevýhodněné osoby vymezoval zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti v § 33, který je rozčlenil takto:

- Osoby do 20 let věku.
- Těhotné a kojící ženy, matky do 9. měsíce po porodu.
- Osoby pečující o dítě do 15 let věku.
- Osoby starší 50 let věku.
- Osoby se zdravotním postižením.
- Osoby evidované na Úřadu práce déle než 5 měsíců.
- Osoby vyžadující zvláštní pomoc.

Zmíněné skupiny znevýhodněných osob již v zákoně nejsou vymezeny od ledna roku 2012, avšak toto rozdělení lze považovat stále za klíčové. Jiné členění znevýhodněných osob používá například Šimek (2010), který uvádí členění znevýhodněných osob následovně:

- Občani se zdravotním postižením.
- Osoby starší 50 let.
- Nekvalifikovaní uchazeči o zaměstnání.
- Dlouhodobě nezaměstnaní.

Tyto osoby vyžadují určitou podporu, a to ze strany státu (úřadu práce nebo ministerstva). S těmito jedinci pracují sociální pracovníci, úřady práce, neziskové organizace, a další, kteří se jim snaží pomoci v začleňování do pracovního prostředí, s hledáním a udržením pracovních míst apod. Existuje celá řada osob, které mají problémy s uplatnitelností na pracovním trhu, ale vzhledem k tomu, že diplomová práce je zaměřena na osoby vyrůstající v ústavních zařízeních, tak následný text je zaměřen zejména na ně.

Oblasti příčin problémů obtížného uplatnění mladých lidí po ukončení vzdělání, na trhu práce (MPSV, 2014):

- Nedostatek kariérového poradenství a poradenství při volbě povolání u žáků a studentů.
- Znalosti a dovednosti mladých neodpovídají potřebám trhu práce.
- Nedostatek praktických zkušeností mladých, kteří vstupují na trh práce.
- Nepřiměřené a zkreslené představy mladých o fungování trhu práce.
- Nízká úroveň vzdělání a nezájem o další vzdělávání.
- Nedostatečná motivace mladých přijmout zaměstnání, které se jim naskytne.
- Předluženost některých osob.
- Závislost na využívání sociálního systému.

- Předsudky a diskriminace ze strany zaměstnavatelů.

Osoby vyrůstající v dětských domovech jsou často nekvalifikované a mají nedostatek pracovních zkušeností. Jakmile nastane čas odchodu z dětského domova tak převážná část mladistvých osob přeruší vzdělání, často se pak už do školy nevrátí a nemají ani ukončené základní vzdělání nebo ukončené vzdělání s výučním listem či maturitou. Nedostatek kvalifikace primárně vyplývá z nastaveného vzdělávání v ústavních zařízeních a nedostatku praktické přípravy pro pracovní život včetně scházející spolupráce se zaměstnavateli. Úspěch či neúspěch při vstupu na pracovní trh má na mladistvou osobu zásadní dopad, protože prvotní neúspěch může osobu negativně ovlivnit v souvislosti s jejím budoucím pracovním životem (Buchtová, 2002). Zmíněné osoby jsou neochotné zvyšovat svou kvalifikaci po odchodu z ústavního zařízení neboli dále v průběhu života, a proto se jejich slabé postavení na trhu práce ještě více prohlubuje. Špatné postavení nekvalifikovaných uchazečů na trhu práce dle Šimka (2010) vyplývá zejména z nedostatku pracovních míst, kde stačí pouhé zaučení. Následně po odchodu z ústavní péče se mladiství dostanou do evidence Úřadu práce.

Tyto osoby vzhledem k nastavenému sociálnímu systému dávají častokrát přednost příjmu ze sociálních dávek než příjmu ze zaměstnání. Výše sociálních dávek, kterou obdrží na základě sociálního systému, se pohybuje ve výši mzdy, kterou by dostali, kdyby začali pracovat. Proto nějaká motivace k práci a snaha o získání zaměstnání u této skupiny osob je téměř mizivá.

Jestliže by zaměstnavatel zaměstnal osobu patřící do rizikové skupiny osob, tak u těchto osob zaměstnavatelé předpokládají, že existuje šance, že daná osoba spáchá trestný čin přímo na pracovišti, dále, že jejich nespolehlivost může vést k neproduktivitě a jejich nepřizpůsobivé chování na pracovišti může ohrozit další zaměstnance nebo dokonce zákazníka. Z těchto důvodů a mnoha dalších obav se zaměstnavatelé spíše vyhýbají zaměstnáváním těchto osob. Zaměstnavatelé si kladou jisté podmínky, proto aby zaměstnali uchazeče o zaměstnání. K hlavním podmínkám patří doložení minimálně ukončeného vzdělání s výučním listem, a to těmto rizikovým osobám mnohdy schází, proto nejsou zaměstnání.

Dlouhodobě nezaměstnaní nejsou pro zaměstnavatelé taktéž přitažlivými, protože již delší dobu nepracují a nejsou zvyklí na pracovní proces, ztratili pracovní návyky, poklesla jejich motivace k práci, obtížněji se přizpůsobují na novou pracovní zátěž. Osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané a nedaří se jim práci stále nalézt, situaci mohou již vnímat, jako normální stav. Jedinec se totiž smířil s tím, že je nezaměstnaný a má přebytek volného času, a sice omezené finanční zdroje, ale naučil se s nimi vyjít, nebo jejich nedostatek nahradil nějakou půjčkou nebo nezákonnou cestou.

Začlenění zpět na trh práce není pro tyto osoby jednoduché. Osoby jsou zatíženy omezeným sociálním kapitálem a ztíženým přístupem k informacím o volných pracovních místech, ale také v důsledku omezených spotřebních možností a snížené sebejistoty (Šimek, 2010). Ve velké míře jsou u těchto znevýhodněných osob i další společenská znevýhodnění při vstupu na pracovní trh, jako bezdomovectví, vysoká zadluženost, která brání kvůli exekuční zátěži přijetí do zaměstnání, zdravotní znevýhodnění, které je způsobeno především špatnou životosprávou a vysokou kriminalitou (MPSV, 2014).

2.4 Překážky přístupu k zaměstnání

Česká republika v rámci trhu práce dle MPSV (2014) se potýká s jistými bariérami, které omezují přístup k získání pracovního poměru. Mezi základní problémy na trhu práce se řadí v první řadě nedostatečná tvorba pracovních míst. Závislost poptávky po práci souvisí zejména na ekonomickém vývoji a stavu ekonomického cyklu, na podnikatelském prostředí, na zpracovatelském průmyslu s důrazným proexportním charakterem.

Další bariérou na trhu práce jsou regionální disparity a geografická mobilita. Regionální rozdíly jsou vykazovány mírami zaměstnanosti a nezaměstnanosti, strukturou a počtem uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo. Regionální disparity trhu práce jsou tedy způsobovány především rozdílnými úrovněmi ekonomických výkonností regionů. Situace je však složitá, zejména v regionech, které procházely restrukturalizací průmyslu, v regionech, kde je dlouhodobě vykazována vysoká míra nezaměstnanosti, nízká životní úroveň, nízký příjem obyvatel, místa, která jsou ohrožena sociálním vyloučením. Geografická mobilita obyvatel je spjata s migrací nebo dojížděnkou za práci. Stává se, že jedinec sice najde zaměstnání vyhovující jeho kvalifikaci, ale v konečném důsledku práci stejně nepřijme. Při jeho rozhodování hrají roli následující aspekty, kdy příjem ze zaměstnání nepokryje náklady, které by mu vznikly z důvodu přestěhování za práci, nájemné nebo náklady spojené s dojížděnkou či nedostatečnou infrastrukturou při dopravní obslužnosti do práce.

Třetí zásadní překážkou jsou dle MPSV (2014) sociálně vyloučené lokality a jejich obyvatelé což velmi úzce souvisí s problematikou znevýhodněných skupin obyvatel na trhu práce. Jestliže obyvatelé sociálně vyloučených lokalit pracují, jedná se většinou o práci s nízkou kvalifikací, nízkou odměnou za práci, práce je spíše sezonního charakteru nebo dočasného. Aby tyto osoby přežily, tak hledají alternativy, jak se dostat k financím, a to způsobem nezákonné

práce nebo závislosti na sociálním systému nebo půjčkách. Nezaměstnanost souvisí také s předsudky zaměstnavatelů a nechutí zaměstnávat tyto osoby.

2.5 Politika zaměstnanosti

Politika zaměstnanosti je podrobně upravena v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti a zahrnuje tyto činnosti, zabezpečuje právo na zaměstnání, zpracovává programy a projekty pro pracovní uplatnění osob na trhu práce, poskytuje podpory v nezaměstnanosti, uplatňuje aktivní politiku zaměstnanosti apod. Zmíněné činnosti politiky zaměstnanosti mají za cíl optimalizovat fungování trhu práce pomocí prostředků, které ovlivňují nabídku a poptávku práce. Politika je realizována státem prostřednictvím Úřadu práce ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) a podílí se na ni i zaměstnavatelé a odborové organizace, územně samosprávné celky, apod. Dle Václavíkové a Kolibové (2009) je politika zaměstnanosti specifickou aktivitou společnosti, kterou realizuje stát tak, aby docházelo ke stabilnímu vývoji trhu práce, vytváření pracovních míst a aby docházelo k omezování negativních dopadů na osoby vyloučené z trhu práce.

Politika zaměstnanosti je členěna na dvě části, aktivní politiku zaměstnanosti a pasivní politiku zaměstnanosti. Rozdíl spočívá v tom, že aktivní politika zaměstnanosti se snaží o minimalizaci nezaměstnanosti a zvýšení šance na úspěšné přijetí rizikových osob do pracovního poměru. Naopak pasivní politika zaměstnanosti zahrnuje především podporu v nezaměstnanosti.

2.5.1 Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zaměstnanosti dle zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, je souhrn opatření, a tyto opatření směřují k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti prostřednictvím MPSV a Úřadu práce. Aktivní politika zaměstnanosti se zaměřuje i na osoby, které jsou v pracovním poměru, ale jejich zaměstnání může být v ohrožení. Nástroje, jimiž je aktivní politika zaměstnanosti realizována, mají motivovat zaměstnavatele k vytváření nových pracovních míst, nebo k tomu, aby zaměstnali osobu hendikepovanou. Realizace nástrojů souvisí také s prohloubením dosavadní kvalifikace uchazeče o zaměstnání nebo rozšíření jeho stávající kvalifikace. Finanční stránka aktivní politiky zaměstnanosti je zajišťována prostřednictvím státního rozpočtu a řídí se právním předpisem č. 218/2000 Sb.,

zákon o rozpočtových pravidlech. Provádění aktivní politiky zaměstnanosti napomáhá k snížení nákladů pasivní politiky zaměstnanosti, pokud je tato aktivní politika úspěšná.

Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti jsou dle zákona č. 435/2004 Sb., § 104 rozděleny na následující skupiny:

- Rekvalifikace je nástrojem pro získávání nové kvalifikace nebo rozšíření dosavadní kvalifikace. Rekvalifikace je zajišťována a také hrazena příslušnými Úřady práce a krajská pobočka Úřadu práce rekvalifikaci zajišťuje. Rekvalifikaci mohou provádět jen akreditovaná vzdělávací zařízení.
- Investiční pobídky podporují po finanční stránce nebo nepřímou úlevou z požadavku státu vůči vybraným zaměstnavatelům, aby vytvářeli nová pracovní místa či zajišťovali rekvalifikace nebo školení pro nové zaměstnance. Jedná se o podporu poskytovanou MPSV. Investiční pobídky zahrnují slevy na daních z příjmů, hmotnou podporu při vytváření nových pracovních míst, hmotnou podporu na rekvalifikaci nebo školení zaměstnanců či převod pozemků za zvýhodněnou cenu.
- Veřejně prospěšné práce jsou časově omezené pracovní příležitosti, zejména pro osoby, jenž nemají žádnou kvalifikaci nebo na nízké úrovni, vrátili se z výkonu trestu apod. Práce spočívá v udržování veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Pracovní místa se zřizují maximálně na rok a dotaci poskytují Úřady práce až do výše mzdových nákladů na zaměstnance. V současné době fungují veřejně prospěšné práce pouze jako doplňková a dobrovolná aktivita a Úřady práce ji již nesmí povinně nařizovat.
- Společensky účelná pracovní místa jsou zřizována zaměstnavateli nebo vyhrazena na základě dohody s Úřadem práce a jsou obsazována uchazeči, kteří mají problém se uplatnit na pracovním trhu. Příspěvek je určen na nákup vybavení v souvislosti s vytvářením nového pracovního místa. Podpora pro budování nových společenských pracovních míst je v období, kdy Úřady práce nemají možnost umisťovat uchazeče o zaměstnání do vhodných zaměstnání nebo když pro ně nemohou zajistit vhodnou rekvalifikaci.
- Překlenovací příspěvek je poskytován na úhradu provozních nákladů při zřizování společensky účelného pracovního místa maximálně na 5 měsíců.

- Příspěvek na zapracování je poskytován Úřadem práce zaměstnavateli, který vytvořil pracovní místo pro osobu, jenž spadá do kategorie rizikových osob vzhledem k pracovnímu trhu. Příspěvek se poskytuje jednorázově na maximální dobu 3 měsíců.
- Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program je poskytován zaměstnavateli, který přechází na nový podnikatelský program ať už z důvodu modernizace nebo nové technologie, a není schopný pro všechny své zaměstnance zajistit zákonem danou týdenní pracovní dobu. Po dohodě s Úřadem práce může zaměstnavatel obdržet příspěvek na částečnou úhradu mez svým zaměstnancům. Příspěvek je poskytován maximálně 6 měsíců.
- Příspěvek v době částečné nezaměstnanosti je spjat se situací na trhu, kdy rozsah odbytu a výroby se značně snížil a není dostatek práce pro všechny a proto, aby zaměstnavatel nemusel pracovníky propouštět, poskytuje se tento příspěvek státem.
- Příspěvek na dopravu zaměstnanců se vyplácí v případě, kdy zaměstnavatel zabezpečuje každý den svým zaměstnancům do místa zaměstnání a z místa zaměstnání dopravu, jestliže hromadná doprava není provozována nebo tehdy, kdy časový rozsah hromadné dopravy nevyhovuje potřebám zaměstnavatele.

Součástí aktivní politiky zaměstnanosti dle zákona o zaměstnanosti, jsou i další tyto opatření:

- Poradenství, které zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce. Účelem je zjišťování předpokladů fyzických osob pro výkon zaměstnání, dále poradenství pro zprostředkování vhodného zaměstnání, příprava k práci osob se zdravotním postižením a také při volbě vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.
- Podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením je zaměřena na rehabilitaci těchto osob a na tvorbu chráněných pracovních míst. Chráněná pracovní místa jsou určena právě pro osoby se zdravotním postižením a zřizuje je zaměstnavatel po dohodě s Úřadem práce.
- Sdílené zprostředkování zaměstnání znamená zprostředkování zaměstnání uchazečům o práci, a to krajskou pobočkou Úřadu práce prostřednictvím agentury práce.
- Cílené programy k řešení zaměstnanosti jsou sestaveny tak, aby řešily problémy konkrétního okruhu osob, které trpí nezaměstnaností. Stanovují se podmínky pro provádění tohoto programu, harmonogram a také podmínky jeho čerpání proto, aby došlo ke zvýšení možnosti osob uplatnit se na trhu práce.

Vedle těchto opatření a nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti se Úřad práce zaměřuje v rámci aktivní politiky zaměstnanosti na skupinu osob se zdravotním postižením. Úřad práce vede evidenci osob se zdravotním postižením a poskytuje jisté služby pro uplatnění těchto osob na trhu práce. Těmito službami jsou pracovní rehabilitace a chráněné pracovní místo. Pracovní rehabilitace, která je vymezena v zákoně č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti. Pracovní rehabilitace představuje souvislou činnost pro získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením. Činnosti poskytované služby jsou zaměřeny na volbu povolání, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání, vytváří se individuální plán pracovní rehabilitace s danou osobou. Chráněné pracovní místo je místem, které vytvoří zaměstnavatel pro osobu se zdravotním postižením po písemné dohodě s úřadem práce. Podmínkou chráněného pracovníka místa je doba provozování a to nejméně 2 roky od sjednané dohody. Úřad práce může poskytnout příspěvek na vytvoření tohoto pracovního místa.

2.5.2 Pasivní politika zaměstnanosti

Existence pasivní politiky zaměstnanosti je z důvodu, aby finančně zabezpečovala osoby nezaměstnané formou podpory v nezaměstnanosti. Tato podpora by však měla být v takové výši, aby stále lidé měli zájem pracovat a nepobírali jen podporu. S růstem počtu nezaměstnaných se náklady na pasivní politiku zaměstnanosti zvyšují. Pasivní politika zaměstnanosti je hrazena ze státního rozpočtu, a to na základě vybraného sociálního pojištění zaměstnanců, zaměstnavatelů a osob samostatně výdělečně činných. Základními nástroji pasivní politiky zaměstnanosti jsou dle zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci.

Podpora v nezaměstnanosti je upravena v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Podpora v nezaměstnanosti náleží uchazeči o zaměstnání při splnění určitých stanovených podmínek daných MPSV. Některé z podmínek splnění pro získání nároku na podporu v nezaměstnanosti jsou následující, kdy uchazeč o zaměstnání v posledních dvou letech získal díky zaměstnání nebo výdělečné činnosti důchodové pojištění v délce alespoň 12 měsíců, dále jestliže požádal Úřad práce o tuto podporu a také v případě, že není poživitelem starobního důchodu. Podpora v nezaměstnanosti není poskytována uchazeči, který obdržel ze zákona odstupné, odbytné nebo odchodné od svého zaměstnavatele. Dále jestliže v době posledních 6 měsíců byl ukončen pracovně právní vztah ze strany zaměstnavatele z důvodu hrubého porušení právních předpisů vztahujících se k dané práci a pokud je osoba členem bytového

družstva. Podporu v nezaměstnanosti nedostávají dále uchazeči o zaměstnání, kteří pobírají dávky nemocenského pojištění, z vazebních důvodů a nepobírají podporu při rekvalifikaci. Částka podpory v nezaměstnanosti vychází z průměrného měsíčního výdělku z posledního zaměstnání uchazeče. Absolventi po ukončení studia hlásící se na Úřad práce, jako uchazeči o zaměstnání, ve většině případech nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti. Někteří absolventi ani nesplňují odpracovanou dobu nebo dobu účasti na důchodovém pojištění v délce 12 měsíců v období posledních 2 let před podáním žádosti o zprostředkování zaměstnání. Nárok na podporu v nezaměstnanosti zaniká po uplynutí podpůrní doby (rozhodující pro délku podpůrní doby je věk uchazeče o zaměstnání), ukončením vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání nebo vyřazením z této evidence.

Podpora při rekvalifikaci dle zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, je určena těm, kteří se zúčastní rekvalifikace, která je zabezpečovaná krajskou pobočkou Úřadu práce, kde je uchazeč o zaměstnání vedený. Rekvalifikace umožňuje uchazečům o zaměstnání získat kvalifikaci pro novou profesi nebo pro udržení stávajícího zaměstnání. Nárok na podporu při rekvalifikaci má osoba, pokud není poživitelem starobního důchodu. Rekvalifikace není nároková, tudíž musí uchazeč o podporu při rekvalifikaci zažádat a rozhodnutí je v kompetenci Úřadu práce, zda vůbec bude uchazeči poskytnuta.

2.6 Úřad práce

Úřad práce ČR je správním úřadem s celostátní působností a byl zřízen zákonem č. 73/2011 Sb., zákon o Úřadu práce. Jeho nadřízeným orgánem je MPSV, konkrétně Správa služeb zaměstnanosti. Úřad práce ČR má své krajské pobočky. Úřad práce plní určité funkce, které jsou čtyři, informační, zprostředkovatelská, poradenská a v neposlední řadě podnikatelská funkce. Tou hlavní funkcí je zprostředkovatelská činnost.

Úřad práce plní určité úkoly, které jsou vymezeny v již zmíněném zákoně o Úřadu práce. Oblasti úkolů Úřadu práce je zaměstnanost, ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, oblast státní sociální podpory, dávky pro osoby se zdravotním postižením, příspěvek na péči, pomoc v hmotné nouzi, dávky péstounské péče apod.

Úřad práce má ve své kompetenci tyto záležitosti, které jsou specifikovány v zákoně č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti:

- Sledují a hodnotí stav na trhu práce, přijímají opatření k ovlivňování nabídky a poptávky na trhu práce.

- Informují občany o možnostech získání zaměstnání, odborné přípravy a rekvalifikace, a naopak také informují i zaměstnavatele o volných pracovních silách.
- Poskytuje občanům poradenské služby spojené s hledáním zaměstnání, volbou povolání apod.
- Podpora tvorby nových pracovních míst pro znevýhodněné osoby na trhu práce.
- Vedou evidenci uchazečů o zaměstnání a také rozhodují o vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání.
- Kontrolují dodržování závazných právních předpisů.
- Spolupracují s institucemi ovlivňujícími trh práce, konkrétně se správními úřady, územními samosprávnými celky, orgány sociální zabezpečení apod.

Úřady práce umožňují občanům získat zaměstnání bezplatně na celém území ČR, a to na základě dodržování zásad rovných příležitostí pro všechny občany a také Úřady práce rozhodují o podpoře v nezaměstnanosti.

Aby se zvýšila pravděpodobnost uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce, tak krajské pobočky Úřadu práce vypracovávají za spolupráce uchazeče o zaměstnání dokument, který se nazývá – Individuální akční plán (Šimek, 2010). Tento dokument se vytváří pro osoby vyžadující zvýšenou péči při vstupu na pracovní trh. Dle zákona č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, se vytváří individuální akční plán vždy, když osoba je evidována v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce, a to déle než 5 měsíců. Uchazeč má také možnost sám požádat o vypracování individuálního akčního plánu kdykoliv v průběhu doby jeho evidence v evidenci uchazečů o zaměstnání. Obsahem individuálního akčního plánu je postup a časový harmonogram plnění jednotlivých opatření a vychází se z dosažené kvalifikace, zdravotního stavu, možností a schopností uchazeče o zaměstnání.

Jak již bylo zmíněno v předešlé podkapitole politiky zaměstnanosti, Úřady práce pro zdravotně postižené osoby vytváří službu pracovní rehabilitace, kdy se s osobou vytváří také individuální plán pracovní rehabilitace. Tato služba má usnadnit vstup zdravotně postižených osob na trh práce.

3 ÚSTAVNÍ PÉČE A ODCHOD KLIENTŮ Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Následující kapitola charakterizuje jednotlivá ústavní zařízení pro ohrožené děti vyžadující náhradní péči. Za ohrožené děti z hlediska sociálně-právní ochrany dětí jsou považovány děti, u nichž se projevil jakýkoliv náznak negativních jevů, jejich potřeby nebyly v plné míře naplňovány a jsou ohrožovány jednak sebou samotnými a jednak i svým okolím (MVČR, 2007). Elementárním významem ústavní péče je materiální a sociální zabezpečení dítěte. Ústavní péče je soudem nařizována zejména z důvodů, kdy jsou rodiče dětí ve výkonu trestu, výchovu svého dítěte nejsou schopni zvládat, v rodině přetrvává alkoholismus a kriminální chování, dále když dítě trpí vážnými poruchami chování. Děti jsou zpravidla emocionálně a sociálně narušené. V častých případech jsou děti umisťovány do zařízení, protože neplnily povinnou školní docházku, především proto, že rodiče je do školy neposílali, respektive nepřisuzovali vzdělání náležitou důležitost. Hlavním cílem institucionální péče je vytvořit dětem umístěným v ústavních zařízeních srovnatelné životní podmínky, jako mají děti, které žijí s rodiči.

3.1 Systém ústavní péče v České republice

Ústavní péče neboli ústavní výchova reprezentuje v České republice formu náhradní péče. Je primárně ukotvena v zákoně č.89/2012 Sb., občanský zákoník. Problematika se promítá i v několika dalších zákonech, zejména zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, vyhláška č.438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Působení ústavní péče je zakotveno taktéž v Listině základních práv a svobod a v mezinárodních listinách.

Pro snadnější pochopení procesu umisťování dětí do zařízení ústavní péče je potřebné znát odlišnost mezi ústavní výchovou a ochrannou výchovou. Výchovu v obou případech nařizuje soud na základě občansko-právního řízení nebo trestního řízení.

Ústavní výchova

Opatření, které je ukládáno v zájmu dítěte a pro jeho ochranu (MVČR, 2007). Dle zákona č. 109/2002 Sb., prezentuje takový typ výchovy, kdy je výchova dítěte mladšího osmnácti let vážně ohrožena. V případech, kdy se rodiče nemohou nebo nechtějí postarat o své dítě, tak ústavní výchovu může nařídít soud. Před tím, než soud výchovu nařídí je jeho povinností zjistit, zda je možné výchovu zaopatřit buď náhradní rodinnou péčí, nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tyto formy mají vždy absolutní přednost před nařízením ústavní výchovy (zákon č. 89/2012 Sb.). Cílem ústavní výchovy je prevence vzniku a rozvoje nepříznivých projevů chování dítěte, zdravý rozvoj dítěte, zmírnění nebo odstranění příčin a důsledků již vzniklých poruch chování (Hoferková, 2009).

Ochranná výchova

Jedná se o ochranné opatření za spáchané provinění (MVČR, 2007). Je ukládána v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a trestního zákona (zákon č.89/2012 Sb.). Soudem je nařizována ochranná výchova v občansko-právním řízení, kdy se mladistvý ve věku od 12 do 15 let věku dopustil závažného trestného činu. Soud může uložit ochrannou výchovu také v trestním řízení u mladistvých mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku. Ochranná výchova se také uděluje v případech, kdy jedinec žije v nevyhovujícím prostředí, jeho výchova byla zanedbávána nebo rodina o mladistvého nedostatečně pečuje (zákon č. 218/2003 Sb.). Ochranná výchova trvá nejdéle do plnoletosti dítěte, nebo po dobu, která je nařízena soudem. Jestliže mladistvý vykazuje dobré chování, ochranná výchova může být změněna na ústavní výchovu. Cílem ochranné výchovy je prevence, izolace a resocializace dítěte, které se dopustilo společensky nebezpečného činu (Hoferková, 2009).

Rozdíl mezi zmíněnými typy výchovy je v omezeních a přísnosti výchovy. Ústavní výchova je určena dětem, které nebyly nebo nemohou být vychovávány ve vlastní rodině a nejeví známky závažného chování. Na druhé straně ochranná výchova je stanovena pro mladistvé, kteří vykazují známky protiprávního chování.

Systém ústavní péče je nastaven v České republice dle zákona č. 109/2002 Sb. Systém nabízí několik typů zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. V zařízeních probíhá celodenní péče o děti. Dle Vojtové (2010) je systém ústavní péče specifikován a členěn následovně:

- Diagnostické ústavy

Slouží k psychologické a speciálně pedagogické diagnóze dětí. V tomto zařízení se vychovávají děti s poruchami chování nebo přijímají děti, které jsou na útěku

z ústavní výchovy. Pobyt v diagnostickém ústavu trvá obvykle osm týdnů, kdy má dítě přesně vymezený program vedený odborným personálem ve spolupráci s psychology a pedagogy. Po této době se na základě komplexní diagnostické zprávy rozhodne, co bude s dítětem dál. Buď se dítě vrátí domů či do dětského domova nebo bude umístěno do výchovného ústavu.

- Dětské domovy

Jsou nejrozšířenějším typem zařízení, které zajišťují ústavní výchovu určenou pro děti od 3 do 18 let. V dětském domově se pečuje o děti s nařízenou ústavní výchovou, které však nemají závažné poruchy chování, dále se pečuje o nezletilé matky s jejich dětmi. Výchova probíhá ve skupinách po 6 až 8 dětech. Dětské domovy tohoto typu se proto vyznačují za domy rodinného typu. Děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětských domovů.

- Dětské domovy se školou

Zřizovány pro děti s nařízenou ústavní výchovou (trpící závažnými poruchami chování, duševními poruchami) nebo uloženou ochrannou výchovou, taktéž pro nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Výchova těchto jedinců vyžaduje specifickou péči. Součástí zařízení je základní škola. Jestliže v průběhu povinné školní docházky došlo k situaci, kdy pro dítě je vhodnější zařadit ho do školy, která není součástí dětského domova se školou, tak je přerazeno do výchovného ústavu.

- Výchovný ústav

Zabezpečuje péči o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, pro které byla nařízena ochranná výchova nebo ústavní výchova. Ve výjimečných případech je možné zde zařadit i dítě starší 12 let, pro které není vhodný pobyt v jiném zařízení. Jsou zřizovány i výchovné ústavy přímo pro handicapované děti. V ústavech se nachází škola praktického zaměření, učiliště nebo střední odborné učiliště.

Pro kojence jsou zřízeny kojenecké ústavy neboli dětská centra, která dle zákona o zdravotních službách č. 372/2011 Sb., jsou cíleny na péči o děti od narození do věku 3 let (do věku 7 let, jestliže je dítě zdravotně postižené). Jedná se o kojence zanedbávané výchovou v původní rodině, děti nechtěné apod.

Dětem je ve všech těchto zařízeních zajištěna přímá péče, konkrétněji se jedná o stravu, ubytování, šatstvo, učební pomůcky, náklady spojené se vzděláváním, zdravotní péči, kapesné, osobní dary a v neposlední řadě i peněžitá pomoc při odchodu zletilých dětí ze zařízení.

Jiným typem zařízení je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které je ve své podstatě rozdílné než ostatní typy zařízení ústavní péče. Zařízení se upravuje zákonem

o sociálně-právní ochraně dětí. Dítě lze přijmout nejen na základě rozhodnutí soudu, ale také na žádost obecního úřadu s rozšířenou působností nebo díky žádosti dítěte samotného či žádosti zákonného zástupce. Zřizovatelem je zpravidla stát, kraj nebo nestátní nezisková organizace (Barvíková, 2012).

Zřizovateli jednotlivých typů zařízení ústavní výchovy jsou tři ústřední orgány státní správy. Rozdělení institucí při zřizování ústavních zařízení je následující:

- Ministerstvo zdravotnictví, které poskytuje péči o děti od narození do věku 3 let v kojeneckých ústavech a dětských domovech.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jemuž náleží chod diagnostických ústavů, dětských domovů od 3 let, dětských domovů se školou a výchovných ústavů pro děti a mládež.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, které má na starosti ústavy poskytující péči dětem s hendikepem.

Tab. 3.1: Počet zařízení ústavní výchovy v ČR a jejich zřizovatelé, za rok 2017

Název zařízení	Celkem	MŠMT	Kraj	Privátní sektor	Církev
Dětský domov	142	2	131	7	3
Dětský domov se školou	28	28	0	0	0
Výchovný ústav	26	26	0	0	0
Diagnostický ústav	13	13	0	0	0
Celkem	209	69	131	7	3

Zdroj: MŠMT (2017), vlastní zpracování

Díky tab. 3.1 lze přehledně vidět, že kraj je zřizovatelem 63 % všech zařízení institucionální péče v ČR. Dětských domovů kraj zřídil z celkového počtu 142 právě 92 %. Na všechny typy zařízení ústavní výchovy dohlíží MŠMT.

Obr. 3.1: Počet ústavních zařízení v krajích ČR, za rok 2017

Zdroj: MŠMT (2017), vlastní zpracování

Obr. 3. 1 představuje vyobrazení počtu ústavních zařízení v jednotlivých krajích České republiky. Z mapy vyplývá, že největší počet těchto zařízení se nachází v Ústeckém kraji. Analýza Krajského úřadu Ústeckého kraje (2011) ukazuje, že tento vysoký počet zařízení je tam z jistého důvodu. Kraj je jedním z nejchudších v zemi, domácnosti zde mají nízkou životní úroveň, vysoká nezaměstnanost a kriminalita, nízké vzdělání obyvatelstva a velké zastoupení Romske národnosti. S vysokou nezaměstnaností souvisí problém se sociálně slabšími obyvateli s nízkou životní úrovní a nízkou kvalitou života v kraji. Tito obyvatelé mají nízké vzdělání, jsou závislí na sociálních dávkách. V kraji roste podíl rodin, které disponují příjmy pod hranicí životního minima. Právě s těmito zmíněnými faktory souvisí vyšší počet ohrožených dětí. Ve Strategii Romske integrace (Úřad vlády, 2015) v rámci ČR je v Ústeckém kraji největší zastoupení romské populace. Odborníci se domnívají, že v ústavních zařízeních je přibližně 30-60 % dětí romského původu (Úřad vlády, 2015).

Tab. 3.2: Počet dětí v zařízeních ústavní výchovy k datu 31. 12. 2017

Kraj	Počet obyvatel	Počet dětí v ústavech	Počet dětí v ústavech na 10 tis. obyv.	Počet dětí v ústavech / počet dětí v ústavech celkem (%)
Ústecký	830 371	1 041	12	16,0
Moravskoslezský	1 021 000	776	8,0	12,0
Středočeský	1 274 633	679	5,3	10,7
Jihomoravský	1 169 788	509	4,3	8,0
Plzeňský	574 694	447	7,7	7,0
Olomoucký	639 946	414	6,5	6,5
Vysočina	512 727	412	8,0	6,5
Královeshradecký	555 683	373	6,7	5,8
Jihočeský	637 460	335	5,2	5,3
Praha	1 286 399	322	2,5	5,0
Zlínský	590 459	302	5,1	4,7
Liberecký	439 262	294	6,7	4,6
Karlovarský	310 245	226	7,6	3,5
Pardubický	505 285	224	4,4	3,5
Česká republika	10 578 820	6345	5,99	100

Zdroj: MŠMT (2017), vlastní zpracování a výpočet

Na základě tab. 3. 2., je přehledně vidět situace jednotlivých krajů v ČR v souvislosti s počtem dětí v ústavních zařízeních. Krajem s nejvyšším počtem dětí v ústavních zařízeních je již zmíněný Ústecký kraj a Moravskoslezský kraj, tyto kraje patří k nejvíce chudým oblastem v ČR. Na třetím místě je Středočeský kraj, který ačkoli patří ke krajům s nízkou mírou nezaměstnaností, nízkou mírou chudoby obyvatel, vysokou životní úrovní, vysokou mírou vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, tak počet dětí v ústavních zařízeních i přesto vykazuje vysoké číslo (Holanová, 2016).

Tab. 3.3: Počet umístěných dětí do ústavní péče a obsazenost jednotlivých zařízení, za školní rok 2017/2018

Název zařízení	Počet dětí	Počet lůžek	Naplněná kapacita (%)	Průměr dětí na 1 zařízení (%)	Průměr lůžek na 1 zařízení (%)
Dětský domov	4 262	4 987	85	30	35
Výchovný ústav	1 004	1 118	90	39	43
Dětský domov se školou	696	919	76	25	33
Diagnostický ústav	383	478	80	29	37
Celkem dětí	6 345	7 502	-	-	-

Zdroj: MŠMT (2017), vlastní zpracování

Přehled počtu dětí v jednotlivých zařízeních ústavní výchovy za školní rok 2017/2018 je zachycen v tab. 3.3. Při zhodnocení procentní naplněnosti jednotlivých ústavních zařízení, bylo zjištěno u dětských domovů naplnění lůžkové kapacity 85 %, výchovné ústavy jsou kapacitně naplněny více. Nejméně jsou obsazovány dětské domovy se školou. V jednotlivých školních letech se počet lůžek v zařízeních ústavní péče liší a každý rok má tendenci klesat. Průměr dětí na zařízení je vypočten, jako podíl celkového počtu dětí v daném roce k počtu určitému zařízení institucionální péče. Taktéž průměrný počet lůžek na zařízení je zjištěn stejným způsobem.

V příloze je uveden graf 3. 1, který zobrazuje procentní obsazenost dětských domovů a konkrétní číselné údaje o počtu umístěných dětí, lůžkovou kapacitu a je vytvořen na základě srovnávání školních let 2013/2014-2017/2018. Tento graf potvrzuje, že celkový počet lůžkové kapacity má klesající charakter.

Tab. 3.4: Podíl dětí ve věkových kategoriích v ústavních zařízeních, k roku 2015/2016

Věk dětí	Podíl (%)
0-6 let	1,6
7-10 let	3,2
11-15 let	36,5
16-18 let	55,3
19-26 let	3,4

Zdroj: Česká školní inspekce (2017), vlastní zpracování

Tab. 3.4 je vytvořena na základě statistických údajů, kdy v daném roce 2016 bylo v ústavních zařízeních celkem 3 991 dětí. V dětských domovech je průměrný věk dětí 11-15 let

v době, kdy jsou umísťovány do institucionální péče. Z uvedených údajů vyplývá, že do dětského domova jsou častěji umísťováni chlapci než dívky, což dokládají i data ze statistiky MŠMT (2018), která říkají, že k roku 2017 bylo ve všech zařízeních umístěno 2 675 dívek a 3 670 chlapců.

V jednotlivých zařízeních se odlišuje průměrná délka pobytu dítěte. Na základě analýzy (MVČR, 2007) bylo zjištěno, že 61 % umístěných dětí zůstává v zařízení až do své zletilosti a průměrná délka pobytu v ústavních zařízeních je následující:

- Diagnostický ústav: 5,5 měsíců.
- Dětský domov: 5,6 let.
- Dětský domov se školou: 2,4 roků.
- Výchovný ústav: 1,3 let.

Za zmínění stojí i náklady na systém ústavní péče. Na základě analýzy financování ústavní péče (Macela, 2018) jsou náklady vynaložené na jedno dítě ve výchovném ústavu ve výši 74 000 Kč za měsíc. Měsíční pobyt jednoho dítěte umístěného v dětském domově činí 36 000 Kč. V případě kojeneckých ústavů jsou náklady ve výši 55 000 Kč a u diagnostických ústavů náklady na dítě za měsíc činí 69 000 Kč. Náklady na péči o dítě postižené představují částku 27 700 Kč za měsíc. Ročně je vyčleněno z veřejného rozpočtu pro ohrožené děti přes 8 mld. Kč, z toho jde asi 52 % tedy 4,3 mld. do oblasti ústavní výchovy (Macela, 2018). Čím je větší náročnost péče o dítě s rizikovými faktory, tím je nákladnější tato činnost. Jestliže dítě žije ve své rodině, tak náklady na jeho život jsou daleko nižší, protože se o něj starají rodiče a ne zaměstnanci, kteří pobírají mzdu, což tato oblast je právě nejvíce nákladná (Macela, 2018). V zařízeních je nutné zajistit třísměnný provoz, a to představuje značné personální nároky. Vysoké náklady souvisí jednak s vysokým počtem pracovníků a jednak vysokými nároky na údržbu.

3.2 Děti vyrůstající v ústavních zařízeních

Pro seznámení se s vlastnostmi dětí z ústavů je třeba vymezit všeobecné rysy jejich charakteru a jejich chování. Charakteristika dětí z dětských domovů je samozřejmě odlišná než u dětí běžné populace, které vyrůstají v rodině (Škoviera, 2007). Je třeba zohlednit i skutečnost, že na utváření a formování dítěte má vliv jeho věk, ve kterém se ocitne v dětském domově. Mezi další vlivy, které souvisí s charakterem dítěte, je prostředí, ve kterém původně žilo a také vliv samotných rodičů, zejména, jak s dítětem komunikovali, jak mu naslouchali, jak se o něj starali (Fahlberg, 2012).

3.2.1 Důvody umístění dítěte do ústavního zařízení

Důvody pro umístění dítěte do ústavního zařízení mohou být sociální nebo výchovné. Existuje mnoho důvodů, proč dítě umístit do ústavní péče. Dle zákona č.89/2012 Sb., jsou důvody pro nařízení ústavní výchovy následující:

- Jestliže je vážně ohrožena výchova dítěte, jeho duševní, tělesný, rozumový stav nebo je ohrožen jeho vývoj. Může se jednat o situaci, kdy např. rodiče konzumují nadměrné množství alkoholu, gambleři, užívají drogy nebo zanedbávají povinnou školní docházku.
- Pokud je narušena výchova dítěte, jeho duševní, tělesný, rozumový stav či vývoj dítěte. V tomto případě dochází především k týrání dítěte a dochází k fyzickým útokům na dítě ze strany rodičů.
- Rodiče nejsou schopni výchovu dítěte zabezpečit. Jedná se o zdravotní důvody rodičů nebo důvody, kdy jsou rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody.

Většina dětí je do ústavního zařízení umístěna, jestliže o tom rozhodne soud, nebo na základě sociálně-právní ochrany v případě, kdy dítě osiřelo a jeho rodiče zemřeli. Nejprve je dítě nabídnuto do širší rodiny, náhradní péče, pěstounské péče, a úplně v poslední řadě, když jiné možnosti selžou je dítě umístěno do ústavní péče.

Tab. 3. 5: Důvody pro umístění dítěte do ústavní péče, za rok 2017

Důvody pro umístění	Počet dětí	Podíl (%)
Zanedbávání péče a výchovy	1 559	35,0
Trestná činnost dítěte	1 000	22,5
Umístění na žádost rodiče	802	18
Násilné chování v rodině	353	8
Sociální důvody, ztráta bydlení, špatná ekonomická situace v rodině	335	7,5
Selhání náhradní rodinné péče	236	5,3
Výkon trestu odnětí svobody jednoho či obou rodičů	93	2,4
Umístění na žádost dítěte	60	1,3

Zdroj: České školní inspekce (2017), vlastní zpracování

Tab. 3. 5 se zaměřuje na nejčastější důvody umístění dítěte do ústavního zařízení a jak je z tabulky zřejmé, tak největší podíl dětí je do těchto zařízení umisťováno z důvodů zanedbávání péče a výchovy. Se zanedbáváním péče o dítě v domácnosti souvisí i další případy, jako například patologické chování. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, jak bylo zacházeno s dítětem nebo jakých traumatických zážitků bylo součástí, tak s tím souvisí i budoucí chování jedince. Každopádně je dítě minulostí značně ovlivněno. Druhým nejčastějším důvodem umístění dítěte do ústavních zařízení je trestná činnost. I přes velkou snahu a důraz rodičů na výchovu svého dítěte se může jejich potomek zaplést do trestné činnosti. S tímto také souvisí další důvod umístění dítěte do ústavní výchovy, a to přímo na žádost rodiče, kdy už si ve výchově s dítětem neví rady. Ojedinělým důvodem umístění dítěte do ústavní péče je na žádost samotného dítěte.

3.2.2 Charakteristika dětí z ústavních zařízení

Děti přicházejí z různých rodinných prostředí do ústavních zařízení. Charakter dítěte se vytváří již od narození a je ovlivňován především rodiči a prostředím ve kterém vyrůstá. Děti, které prožily negativní životní zkušenosti, je výrazně poznamenaly na celý život. U dětí dochází nejen k psychickému zaostávání ale i fyzickému a tím jsou ve srovnání se svými vrstevníky zaostalejší.

Společné charakteristiky dětí, které jsou v době umístění do dětských domovů, se projevují následujícími znaky (Jánský, 2004):

- Často jsou opožděné ve vývoji – nízká úroveň rozvoje řeči, představivosti, paměti, myšlení, pozornosti apod. A tím mají horší prospěch ve škole.
- Nedostatečný vztah k smysluplné činnosti, ke vzdělání, pozitivnímu trávení volného času, koníčkům.
- Některé děti, které přicházejí do zařízení, neumějí mluvit a začnou až v pozdějším nebo školním věku. Slovní zásoba je na nízké úrovni, neumějí se dobře vyjadřovat a souvisle hovořit.
- Děti nejsou schopné mít své chování pod kontrolou, jednají v situacích tak, aby to bylo prospěšné především pro ně samotné. Chybí jim často empatie. Na druhou stranu očekávají od druhých vysokou toleranci vůči jejich osobě.
- Dětem chybí určitý řád a pravidla ve výchově, nerespektují autority. Svých práv jsou si vědomy dobře, ale zaostávají ve svých povinnostech a své vlastní odpovědnosti.
- Problémy se sociální integrací, která se pojí s nízkou sebedůvěrou v souvislosti s nedostatkem oceňování jejich osobnosti.
- Děti vykazují ve většině případech poruchy chování, chodí za školu, jsou agresivní, projevuje se u některých násilné chování, také se potýkají s problémy se zákonem.
- Nezdravé vnímání svobody v tom smyslu, kdy děti nemusejí poslouchat nikoho a mohou si dělat, co ony samy chtějí.

Některé výše zmíněné charakteristiky dětí umístěných v dětském domově se mohou u konkrétních jedinců projevovat více či méně, je to tedy velmi individuální záležitost.

Vágnerová (2004) uvádí, že jsou do ústavních zařízení umísťovány děti, kterým se v rodině nedostávala dostatečná pozornost či ochrana, potřebné hygienické návyky, nedostatečná výživa. Výchovné zanedbání lze víceméně postupně odstraňovat v průběhu ústavní péče. Umísťovány jsou do ústavních zařízení děti týrané nejen fyzicky ale i psychicky, dále případy dětí, kdy se s nimi zacházelo hrubě nebo je v rodině sexuálně zneužívali. Jestliže je s dítětem negativně zacházeno, projeví se to v jeho chování v budoucnu a pravděpodobně bude mít násilnické chování (pokud s ním bylo násilně zacházeno), bude agresivní, odtažité, vývojově opožděné, opožděné v jazykových dovednostech, nebude mít zájem o studium (Ptáček, Čeladová, Kuželová, 2011).

Již krátce po zařazení jedince do ústavního zařízení a v průběhu jeho pobytu je navázání spolupráce s jeho rodinou důležité, pokud to však situace umožňuje. Proto, aby vychovatelé

lépe pochopili dítě, které bylo právě umístěno do ústavního zařízení a nastavili správnou individuální výchovu, je lepší vést dokumentaci a v ní analyzovat projevy chování v různých situacích a na základě těchto dat získat detailní pohled na aktuální situaci dítěte a co nejvíce mu pomoci v přípravě do budoucna, aby dítě mohlo žít kvalitní život. Při nástupu do ústavní výchovy trpí děti problémy, které byly zmíněny výše, a svým chováním mnohdy ovlivňují i ostatní děti v zařízení, které vykazují méně závažné problémy chování (Česká školní inspekce, 2017). Vojtová (2010) uvádí, že děti mají velmi nízkou míru osobní motivace, která je nejčastější příčinou neúspěšnosti ve studiu, nedokončeného vzdělání a celkového selhání a v jejím důsledku je značně snížena uplatnitelnost na trhu práce. Dalšími negativními dopady na samotné dítě v rámci školy je nevlídný postoj učitele k dítěti a nezačlenění dítěte mezi ostatní spolužáky. Dítě může být vystaveno výsměchům ze strany spolužáků a může to dospět až do stádia, kdy dítě bude ostatními spolužáky šikanováno. Na základě těchto příčin reaguje dítě nevhodným a problémovým chováním. Proto je potřeba spolupráce školy s odborníky (Kubíčková, 2011).

Prostředí v ústavu dítěti neumožňuje a ochuzuje ho o vytvoření bližších citových vazeb na dospělého a tím, že se vychovatelé často v péči střídají, je velmi obtížné, aby si dítě vytvořilo dlouhodobější citový vztah. Podstatnou roli hrají narušené vztahy s biologickými rodiči, dítěti schází přímá podpora a opora rodiče či jiného blízkého rodinného příslušníka (Kubíčková, 2011). Tímto nejsou zasaženy všechny děti, jestliže zařízení spolupracuje s biologickou rodinou. Vzhledem k tomu, že dítě většinou obývá pokoj se 3-4 dětmi, schází mu soukromí. Je zcela běžné, že se těmto dětem odkládá nástup do základní školy. Děti žijící v ústavní péči však nevykazují jen negativní vlastnosti a negativní chování. Záleží na osobnosti dítěte, jak se zvládne psychicky vypořádat s danou situací. Jestliže k tomu bude přistupovat pozitivně, tak je velká šance, že mu dětský domov v mnoha směrech pomůže. Významným poznatkem je, že všem dětem v zařízeních chybí blízká osoba. Dá se říci, že i ta nejkvalitnější péče v dětských domovech nemůže nahradit citový vztah s blízkou osobou, který je pro vývoj dítěte tak důležitým faktorem (Ptáček, Čeladová, Kuželová, 2011). Díky pobytu v ústavním zařízení a péči vychovatelů jsou vlastnosti dítěte a problémové chování z části eliminovány ačkoli není možné narušený vývoj dítěte úplně zvrátit. S umísťováním dětí do ústavní péče se také pojí nedostatky samotné institucionální výchovy. Když se řeší situace sourozenců, kteří mají být umístěni do ústavní péče, tak obvykle dochází k rozdílnému umístění sourozenců do zařízení, a to zejména podle věku dítěte, pohlaví, mentální či fyzické úrovně a dle zdravotního stavu.

Život v ústavním zařízení je spojen i s útekem dětí z těchto zařízení. Ročně uprchne z ústavních zařízení okolo 40 % dětí (Matoušek, Koláčková, 2010). Jakmile dítě, neboli

mladistvý uprchne, ocitá se bez financí, jídla, ochrany a přátel. Při zaopatřování potřeb nezbytných k obživě se mladistvý dopouští trestné činnosti nebo se může stát její obětí (Miovský, 2012). Jedná se o závažný problém, kdy je nutná i pomoc ze strany policejních příslušníků při pátrání po dítěti. Nepříznivá situace je to nejen pro samotné dítě, ale také pro ústav, který hradí veškeré náklady spojené s pátráním a zadržením dítěte (Česká školní inspekce, 2017).

Nepřekvapující skutečností je fakt, že mladiství z dětských domovů jsou většinou ohroženi chudobou a sociálním vyloučením a odhadem tvoří okolo 15 % bezdomovců (MPSV, 2013). V nejčastějších případech se jedná o mladé muže, kteří mají jen základní vzdělání nebo ho ani nedokončili, jsou bez rodinného zázemí, jsou to uživatelé drog a mají nízké sociální dovednosti (Disdarevič, 2009). Riziko bezdomovectví u mladistvých odcházejících z institucionálních zařízení je dáno subjektivními faktory, které jsou ovlivněny samotnými jedinci, jejich rodinami, jejich schopnostmi, dosaženým vzděláním a přístupem k životu (Disdarevič, 2009).

3.2.3 Vzdělávání dětí v ústavním zařízení

Vzdělávání je důležitým faktorem od začátku umístění dítěte do ústavní péče. Pro dítě se vytváří individuální plán, ve kterém musí projít nejrůznějšími úkoly, kterými se učí samostatnosti a také se seznamuje s možnostmi, které následují po odchodu z ústavního zařízení. Tyto programy jsou navrženy tak, aby směřovaly k mnohostrannému rozvoji dítěte a jeho přípravě na samostatný život (samostatné rozhodování, rozvoj osobnosti dítěte, spolupráce s ostatními, vlastní zodpovědnost a zájmová činnost). Po ukončení povinné školní docházky se na volbě dalšího vzdělávání dítěte podílí kromě odborných pracovníků dětských domovů také poradenští pracovníci na základních školách.

Nejčastějšími problémy a bariérami ve vzdělávání jsou (Stáňková, Cír, 2017):

- Vrozená omezení (genetika) – jestliže rodiče mají inteligenci podprůměrnou, je nepravděpodobné, že jejich dítě na tom bude lépe než oni. Jsou případy, kdy se děti potýkají s problémy již v raném věku, a to v důsledku problémů v matčině těhotenství, zejména drogy, alkoholismus apod. Dítě se tak narodí s různými poruchami.
- Nízký motivační potenciál – časté dosahování vzdělání nižšího, než je jejich potenciál. Z pohledu psychologického bývají největší motivací rodiče. Děti umístěné v ústavních zařízeních tak ztrácí motivaci ke studiu, protože jim schází rodič.

- Nízké sebevědomí – dítě se může považovat za třídního outsidera, protože se nestihá naučit probíraná témata a nerozumí jim.
- Nejistota – děti se bojí riskovat a chybí jim jakási životní opora a podpora od rodičů. Většinou si děti vybírají cesty, které jsou pro ně nejjednodušší pro dosažení cíle.

Pro rozvoj dítěte je potřebná nejen školní docházka ale také možnost účastnit se kroužků a zájmových aktivit. Děti se díky kroužkům začleňují do kolektivu, vytváří si vztahy mimo ústavní zařízení. Mezi nejčastěji navštěvované kroužky patří sport, ten zaujímá 81 % obsazenosti (Stáňková, Cír, 2017).

Tab. 3. 6: Počet dětí a mládeže v ústavních zařízeních v rámci vzdělávacího a pracovního systému v ČR, za rok 2017

Školní rok	Předškolní věk	Základní škola	Střední škola	Pracovní poměr	Nezařazení	VŠ, VOŠ	Počet dětí celkem
Dětský domov	450	2 646	1 075	4	22	65	4 262
Dětský domov se školou	0	612	76	0	8	0	696
Výchovný ústav	27	24	802	8	141	1	1 004
Diagnostický ústav	9	203	87	58	23	1	383

Zdroj: MŠMT (2017), vlastní zpracování

Tab. 3. 6 znázorňuje počty dětí v ústavních zařízeních v rámci vzdělávacího systému či pracovního poměru a zahrnuje i děti, které byly nezařazeny. Pojem nezařazené děti vyjadřuje skupinu mladistvých, kteří se již nevzdělávají ve škole ani nejsou zaměstnáni, ale jsou jim krátkodobě nabízeny příležitosti na trhu práce. Mladiství tedy pracují jen tehdy, pokud je pro ně adekvátní práce. Skupina nezařazených převládá co do počtu v zařízení výchovných ústavů. Nejvíce dětí v předškolním věku se nachází v dětských domovech, v pracovním poměru jsou především děti z dětských domovů a z výchovných ústavů, ačkoli počet je velmi nízký. Studenti, kteří studují na vysokých školách či vyšších odborných školách jsou z 97 % ti, kteří žijí v dětských domovech. Při srovnávání jednotlivých typů zařízení a počtu dětí studujících či v pracovním poměru vyplývají jisté skutečnosti. Z dětských domovů odchází okolo 1,5 % studovat vysokou školu nebo vyšší odbornou školu. Nezařazenou skupinu mladých v dětském domově představuje 0,5 %, kdežto ve výchovném ústavu je tato část vyšší

a to o 13,5 %. Ve výchovných ústavech jsou spíše mladiství starší 15 let a počet studujících střední školu je vyšší než počet žáků na základní škole.

Děti z dětských domovů, které se učí na základních školách ve srovnání s dětmi z běžných rodin, patří spíše k podprůměrným žákům nebo s výrazným podprůměrným intelektovým výkonem (Vteřina poté, 2017). Těmto dětem chybí přirozená motivace i individuální přístup k řešení školních záležitostí. Pouze minimum dětí z dětských domovů zvládnou základní školu s tak dobrými studijními výsledky, že mohou mít širší spektrum výběru při volbě středního vzdělání. Většina žáků z dětských domovů přechází na střední odborné školy, avšak mnoho z nich tento stupeň vzdělání nedokončí. Na základě analýzy problémů ve vzdělávání dětí v dětských domovech dle Stáňkové a Círy (2017) byly zjištěny následující fakta. V naprosté většině případů studuje obor s výučním listem okolo 72 % dětí, střední školu s maturitou 25 % a najdou se také ojedinělé případy, okolo 3 % dětí a ty studují gymnázium. Mezi nejčastější obory, které mladiství studují, patří technické obory v zastoupení 42 %, gastronomie a hotelnictví 37 % a v oblasti služeb pouze 21 % (Stáňková, Círa, 2017).

3.3. Příprava a odchod z ústavního zařízení

Příprava na vstup do samostatného života vyžaduje dlouhodobou práci s dítětem, která začíná již jeho nástupem do dětského domova. Důležitou součástí přípravy na odchod je spolupráce s jeho rodinou v průběhu pobytu v zařízení. Příprava na odchod z ústavní péče je cílena obzvláště na mladistvé ve věkovém rozmezí mezi patnácti až dvaceti šesti lety, kdy odchod z institucionální péče je aktuální. Mladším klientům je příprava směřována spíše jako implicitní součást individuálního plánování rozvoje, nikoli jako samostatný proces s vlastními cíli a postupy řešení (Běhouňková, 2012). Příprava je všeobecně cílena na prohlubování a upevňování praktických znalostí a dovedností, oblast bydlení, vedení dítěte k plnění studijních povinností a k tomu, aby dokončil vzdělání a získal a udržel si zaměstnání. Dále je příprava také směřována k tomu, aby mladiství věděli, jak si najít práci, bydlení, jak jednat na úřadech apod. Nejen vychovatelé mají obavy o děti při přípravě do života a následného odchodu, ale i samotné děti disponují obavami. Starosti klientů jsou obzvláště z hledání práce, bydlení, z finančních potíží a splácení dluhů a obavy v první řadě z nových věcí, samoty a ze ztráty přátel. Záleží však na tom, co všechno jsou děti schopny samy pro lepší život do budoucna udělat (Česká školní inspekce, 2017). Mladým osobám je nabízeno široké spektrum možností kvalitního trávení volného času sportovního i kulturního využití a jakmile odejdou z ústavního zařízení, tyto možnosti se pro ně stávají pro většinu nedostupné (Davidová, 2010). Přípravu pro

vstup do života blíže specifikuje vyhláška č.438/2006 Sb., která sděluje, že při přípravě na budoucí samostatný život může být dítě ubytováno v samostatné bytové jednotce, která je zřízena přímo v dětském domově. V jedné bytové jednotce je možné ubytovat nanejvýš 3 děti, a to ve věku starších 16 let. Cílem je, aby si jedinec vyzkoušel, co obnáší starost o sebe samého, vařit, vstávat sám do školy nebo na brigádu, uklízet, a především hospodařit s penězi. Dalšími možnostmi, jak jedince připravit co nejlépe do života, je možnost prožít si určité životní situace, a to formou kurzů nebo seminářů. Tyto možnosti zprostředkovávají organizace, které se problematikou zabývají. Přípravou na vstup do reálného a samostatného života je také možnost různých přivýdělků v rámci ústavních zařízení nebo pracovních agentur, které zprostředkovávají brigády pro mladistvé od 15 let věku, a díky této možnosti mladiství si mohou nejen přivydělat ale také získat určité zkušenosti, pracovní návyky do života a prohloubit svou znalost hodnoty peněžních prostředků.

Odchod mladých lidí z ústavní péče a následný vstup do samostatného života je zlomovou chvílí v jejich životě, období změn a zkušeností, které ovlivní myšlení a chování jedince. O ukončení pobytu klienta v zařízení rozhoduje ředitel. Mladistvý se dozví přibližný termín odchodu z ústavu zpravidla 6 měsíců předem. Mladí lidé tak jsou nuceni opustit dětský domov po dosažení věku 18 let, pobyt však může být prodloužen až do věku 26 let, a to v případě, že dítě studuje. V takovém případě se podepisuje smlouva mezi plnoletým uživatelem dětského domova a ústavním zařízením. Každým rokem odchází zhruba 1 tis. mladistvých z ústavních zařízení. Dítěti se poskytuje při jeho odchodu z dětského domova buď věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek dle předpisu č. 460/2013 Sb. a to v rozmezí hodnot 5.000-25.000 Kč (záleží to však na konkrétním dětském domově). Zmíněný předpis uvádí pouze maximálně možnou částku věcné pomoci. Ne všichni však mají nárok na peněžitý příspěvek, tedy mladiství, kteří byli do ústavu umístěni na žádost rodičů či zákonných zástupců. Mladistvému se poskytuje poradenská pomoc v souvislosti se zajištěním bydlení a zaměstnání. Po dobu 2 let, po odchodu z ústavního zařízení, má mladistvý nárok na pomoc při řešení tíživých životních situací. Někteří jedinci mají možnost vrátit se zpátky ke své rodině, odkud byly odebrány nebo ke svým příbuzným (Davidová, 2010). Jiní odchází ze zařízení bydlet ke svému partnerovi, přátelům nebo ti, kteří už mají zajištěnou práci, odchází bydlet do nájemního bytu, popřípadě hledají další alternativy bydlení. U mladistvých, jimž byla ústavní výchova ukončena soudem, ale i přesto chce mladistvý zůstat v zařízení, je tato možnost podmíněna úhradou z vlastních zdrojů (Holomek & Harant, 2002). Mladistvým však odpadá nárok na kapesné, a je třeba zažádat o stanovení výživného rodičům, na základě soudního jednání. Další prostředky mohou mladiství získat na základě žádosti

sociálnímu odboru, konkrétně se jedná o příspěvky na dopravu, sociální dávky životního minima apod. Z těchto zmíněných peněžních prostředků si jedinec musí sám hradit náklady ústavní péči. Následná péče, tedy po odchodu z institucionálního zařízení, jak už bylo zmíněno, je zajišťována jednak ze strany dětských domovů a jednak ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dítěte formou poradenské pomoci v souvislosti se zajištěním bydlení a práce. Další možností je využití služeb sociální prevence, kdy jsou zřizovány domy na půli cesty a azylové domy.

Dům na půli cesty je taková forma zařízení, která poskytuje pobytové služby osobám od 18 do 26 let věku, které opustily ústavní nebo ochranné zařízení, pro osoby z jiných zařízení a taktéž pro osoby, které byly propuštěny z ochranné léčby nebo z výkonu trestu. Tyto domy umožňují osobám začít svůj samotný život. Délka pobytu zde nepřesahuje 1 rok. Klienti platí za ubytování maximální výši ceny, která je stanovena prováděcím právním předpisem. Výše úhrady za pobyt není vysoká, pohybuje se okolo 50–150 Kč za den nebo je cena stanovena měsíčním nájmem, což představuje částku okolo 2 000 - 3 500 Kč.

Azylový dům poskytuje pobytové služby osobám na přechodnou dobu. A to v případě, jestliže se osoba nachází v nepříznivé sociální situaci, díky níž ztratila bydlení. Jednotlivé azylové domy jsou zacíleny pro určitý okruh osob (rodiny s dětmi, ženy, muže a mladé do 26 let). Ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., je stanovena maximální částka, kterou si zařízení může účtovat. Za poskytnutí stravy se jedná o částku okolo 170 Kč/den, pro ubytování okolo 130 Kč/den.

4 POSTAVENÍ OSOB VYRŮSTAJÍCÍCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH NA TRHU PRÁCE

Výzkumná část diplomové práce vychází z použití kvalitativního výzkumu, jehož hlavním úkolem bylo naplnění stanoveného cíle diplomové práce. Pro samotný sběr dat byl zvolen polostandardizovaný rozhovor, který je metodou kvalitativního výzkumu. Rozhovory byly prováděny s vybranými vedoucími osobami zvolených dětských domovů.

4.1 Metodika

V rámci výzkumu bylo osloveno a požádáno o osobní rozhovor 10 ředitelů dětských domovů z Moravskoslezského kraje. Pět oslovených ředitelů dětských domovů rozhovor odmítlo z časových důvodů. Další ředitel osobní rozhovor sice odmítl, ale s tím, že již v minulém roce poskytl na dané téma rozhovor. Vlastní zjištění byly tedy doplněna o informace a data ze zmíněného rozhovoru a také o zjištění z výzkumu nadace Terezy Maxové.

Výzkum probíhal ve čtyřech dětských domovech v rámci osobní schůzky s ředitelem/ředitelkou daného zařízení a také se sociální pracovníci vybraného dětského domova. Osobní rozhovory se konaly přímo v prostorách daného dětského domova. Osobní rozhovor zaujímal okolo 60 minut. Vzhledem k přislíbené anonymitě osob, se kterými byly provedeny osobní rozhovory, bylo použito v podkapitolách následné kódování: Ředitel 1, Ředitel 2, Ředitel 3, Ředitel 4 a sociální pracovníce 1. První tři rozhovory byly prováděny ve statutárních městech. Poslední rozhovor s ředitelem 4 a sociální pracovnící 1, byl proveden v malé obci nacházející se taktéž v Moravskoslezském kraji. Součástí výzkumu jsou také získané informace ohledně dané problematiky z Úřadu práce Ostrava. Komunikace s Úřadem práce Ostrava proběhla přes email.

Nejprve byl realizován první kontakt s dětským domovem přes email a byl domluven termín osobní schůzky. V případě, že na email s žádostí o rozhovor nebyla zpětná odpověď, došlo k oslovení prostřednictvím telefonního hovoru. Před zahájením osobního rozhovoru byl osobám předložen k podpisu informovaný souhlas s použitím získaných informací z rozhovoru. V tomto informovaném souhlasu osoby podepisovaly prohlášení souhlasu s použitím získaných dat z rozhovorů výhradně do této diplomové práce s tím, že data budou v diplomové práci zveřejněna zcela anonymně. Osobní rozhovory byly zaznamenávány na audio záznam a taktéž

o této skutečnosti byly osoby informovány v informovaném souhlasu. Informovaný souhlas je přiložen v příloze č. 2.

Výzkumné rozhovory byly prováděny na základě hlavních a vedlejších otázek. Hlavní otázky širšího charakteru byly 4:

1. Jaký je průběh přípravy osob z dětských domovů do života a na trh práce?
2. Z pohledu trhu práce, jaké jsou rozdíly osob vyrůstajících v dětských domovech ve srovnání s osobami vyrůstajícími ve svých biologických rodinách?
3. Jaké postavení na trhu práce zaujímají osoby, které vyrostly v dětském domově?
4. Jaké jsou problémy osob z dětského domova při vstupu na trh práce?

Hlavní otázky byly doplněny o otázky vedlejší, které se na danou problematiku více zaměřovaly do hloubky. Vedlejší výzkumné otázky:

1. S jakými nevýhodami/výhodami se potýkají osoby z dětských domovů na trhu práce ve srovnání s osobami z běžné populace?
2. Jak konkrétně probíhá hledání zaměstnání u osob z dětského domova?
3. Co je příčinami neúspěšnosti této skupiny osob na trhu práce? Lze jim předejít?
4. Je běžné, že osoby z dětských domovů často mění svá zaměstnání, proč?

Ostatní dotazy byly vytvářeny v průběhu samotných rozhovorů, které vyplynuly z probírané problematiky.

Osobní rozhovory byly nahrávány na audio záznam. Následně byly tyto záznamy jednotlivě přehrávány a zapisovány, dle struktury jednotlivých otázek. Jakmile byly sepsány všechny informace a data z jednotlivých rozhovorů, tak následovalo zakomponování do samotného textu výzkumu této diplomové práce.

4.2 Osoby vyrůstající v dětských domovech

Z pohledu vedení dětských domovů, společnost nerozlišuje jednotlivé typy ústavních zařízení a za dětským domovem vidí spíše výchovný ústav nebo dětský domov se školou, kde jsou umísťovány děti problematické, a které již za sebou mají kriminální činnost nebo jsou svým chováním nebezpečné sobě či svému okolí. „*Pod pojmem dětský domov si laická společnost představuje ústavní výchovu, jako celek,*“ (Ředitel 2). Právě tato neznalost laické společnosti způsobuje nesprávný pohled většiny společnosti na problematiku osob z dětských domovů. Osoby umístěné do výchovných ústavů a dětských domovů se školou, co se týče uplatnění těchto osob na trhu práce, tak je velmi obtížné a těžko srovnatelné s uplatňováním osob z dětských domovů na trhu práce. Jakmile se zaměříme na články, zprávy, výzkumy, které

prováděla média, tak se nám mohou jevit, jako pravdivá, ale ne všemu se dá skutečně věřit a hodnotit jako negativní, protože média mají na lidi jistý vliv, například článek na novinky.cz. Článek na zmíněném webu se zabývá problémem odcházení dětí z dětských domovů, které se pak v samostatném životě potýkají s bezdomovectvím, zadlužením, nezaměstnaností. Článek poukazuje na to, jak je systém dětských domovů nesprávně nastavený a příprava těchto osob v zařízeních je nedostatečná. Informace jsou častokrát zkreslené a neúplné. „*Obsah informací v médiích je buď naschvál negativně zaměřen, nebo se píše o dětech z ústavní péče, jako dětech z výchovných ústavů či dětských domovů se školou. Nikoli jednotlivě za děti z dětských domovů nebo děti z výchovných ústavů*“ (Ředitel 2).

Pravdou je, že děti z dětských domovů se vyloženě nějak specificky neodlišují od dětí z klasických rodin. Všechno je zcela individuální. Úplně stejné dítě svým chováním, vzděláním či v budoucnu s méně kvalifikovaným zaměstnáním nalezneme, jak v klasické rodině, tak i v dětském domově. Rodinné zázemí hraje důležitou roli při utváření chování dítěte, jednání a zaměření dítěte i školy, respektive dětského domova. Je silná souvislost mezi budoucností jedince a tím, z jakého prostředí do dětského domova přišel a jaký vliv to na něj zanechalo. Jedinci schází podpora rodičů, ale má podporu od dětského domova, nicméně není možné tuto vazbu srovnávat a přisuzovat jim stejnou váhu. Podpora rodičů je nejdůležitější. Jestliže není z této strany, často jedinec pak selhává v samostatném životě. Ne hned, ale postupem času. Je to zcela individuální záležitost, protože jsou i takoví lidé, kteří zvládnou bez podpory rodičů samostatný život výborně.

Jestliže budeme „srovnávat“ osoby z dětských domovů v souvislosti s trhem práce, bude záležet, z jakého pohledu se na problematiku budeme dívat. Do dětského domova přicházejí děti ze závadového prostředí, jak již bylo zmíněno, a proto porovnáme s osobami z velmi podobného prostředí, které ale žijí se svou rodinou. Celkově děti jsou na pracovní život připravovány nejen ve škole, dětském domově ale i nějakým způsobem v rodině. Při srovnávání osoby z dětského domova s osobou ze sociálně slabé rodiny nebo rodiny, kde žádný z rodičů nemá ukončeno základní vzdělání a jsou nezaměstnaní, tak rodina, ve které rodiče nepracují, není pro dítě motivujícím vzorem do budoucna, ať už se jedná o jedince, který v této rodině žije, nebo o jedince, který byl od této rodiny vzat a umístěn do dětského domova. „*Osoby z nízkých sociálních vrstev nezařazují do skupiny běžné populace. Za běžnou populaci lze považovat rodiny, kdy alespoň jeden z rodičů pracuje, nemají problémy s penězi, o děti se starají, nejsou na sociálních dávkách, dítěti mohou umožnit využít jeho potenciál apod.*“ (Ředitel 2). Rodiče mají na své dítě vždy vliv, ať už genetický, psychický či fyzický. Samozřejmostí je, že vliv je tím větší, čím déle dítě žije v prostředí s rodiči. V takové rodině

dítě vidí situaci tak, že rodiče pobírají dávky, díky tomu, že se o ně stará stát a ten jim umožňuje do práce nechodit. „*V pozdějším čase se tyto vlastnosti a odraz nepracujících rodičů projeví i na samotném dítěti,*” (Ředitel 3).

„*Často se setkáváme s případy, kdy osoba z dětského domova má lepší uplatnění na trhu práce než zmíněné osoby žijící v rodině ať už sociálně slabé nebo v klasické rodině. Protože dětský domov se o svěřence stará a snaží se, aby se v budoucnu měli lépe než jejich rodiče. Je to povinností každého dětského domova,*” (Ředitel 2).

Díky tomu, že dětský domov umožňuje jedinci studovat i soukromou školu, pokud tedy jedinec splňuje podmínky pro studium, má pak možnost lepšího uplatnění na trhu práce, než kdyby žil v rodině sociálně slabé a nevyužil svůj potenciál a skončil by s nízkou kvalifikací. Rodina by mu nebyla schopna zajistit studium na soukromé škole, protože po finanční stránce je to nákladnou záležitostí pro rodinný rozpočet.

Další odlišnosti nastávají v případech, kdy jedinec žijící v rodině, při jeho osamostatnění ví, že se může na své rodiče obrátit s prosbou o pomoc, radu, pochopení. Kdežto jedinci z dětského domova, kteří se do své rodiny nevrátí a žijí samostatně, už nemají možnost se obrátit na nikoho blízkého. „*Dětský domov těmto osobám může nabídnout pouze poradenství, ale střechu nad hlavou, výživu či finanční pomoc již možné nabídnout není. Protože tyto záležitosti již nejsou v kompetenci dětského domova, pokud jedinec už není součástí systému ústavní výchovy,*” (Ředitel 3).

V rozhovorech ředitelé dětských domovů uváděli, že zaměstnavatelé nahlízejí na osoby z dětského domova stejným způsobem, jako na osoby z běžných rodin. „*Pokud zaměstnavatel ví, že osoba pochází z dětského domova, není zde diskriminace, ale právě naopak mají podporu od zaměstnavatelů, pomoc a pochopení,*” (Ředitel 3).

Odlišnost dětí z dětských domovů a dětí žijících ve svých biologických rodinách je také v tom, že děti z dětských domovů vyrůstaly v závadovém prostředí, které na nich zanechalo negativní stopy, se kterými se pak potýkají již celý život (Ředitel 2). V závadovém prostředí mohou také samozřejmě vyrůstat i děti ve svých rodinách. Dětské domovy nabízí širokou škálu možností vzdělání, navštěvování kroužků, sportovních aktivit, zahraničních pobytů a mnoho dalšího. Lze tedy konstatovat, že proto, aby dítě bylo lépe do budoucna vybaveno, je štěstím, že se dostane ze závadového prostředí právě do dětského domova (Ředitel 4). Dětský domov jedinci poskytne řadu příležitostí, možností, ale v konečném důsledku je však na samotné osobě, jak s tím v budoucnu naloží. Děti, které jsou umístěny do dětského domova, mají širokou škálu různých možností, a když toho využijí, mají velkou pravděpodobnost lepšího života, než kdyby zůstaly žít v rodině, kde to nefungovalo, jak citově, fyzicky či finančně.

4.3 Průběh přípravy na samostatný život a vstup na trh práce

Děti se připravují na pracovní i samostatný život již od doby nástupu do dětského domova. Záleží, v jakém věku do zařízení dítě přichází, a od toho se pak odvíjí i jeho připravenost na budoucí pracovní život. Při vstupu dítěte v raném věku do ústavního zařízení se zvyšuje pravděpodobnost toho, že bude možné dítě převychovat a ovlivnit ho pozitivně ve vztahu ke vzdělání a k práci, naučit ho disciplíně apod. Kdežto mladistvý, který přichází do dětského domova v období mezi 15-16 rokem jeho života či pozdějšího věku, pravděpodobnost převýchovy této osoby klesá. *„Je náročné a často nemožné převychovat dítě v tak vysokém věku, když přichází do dětského domova. Jednak z časových důvodů a také kvůli již vytvořené osobnosti jedince a jeho vzorci chování“* (Ředitel 1).

V době, kdy se přijme dítě do dětského domova, začíná se s adaptačním procesem a nastavuje se jeho individuální plán rozvoje osobnosti. Samotný průběh adaptace je ovlivňován řadou faktorů, jak se shodli respondenti při osobních rozhovorech. Mezi ovlivňující faktory patří již zmíněný věk dítěte, sociální prostředí, z něhož dítě pochází, osobnost dítěte, škola, spolupráce dětského domova s rodiči jedince a také příčiny, které vedly k umístění dítěte do zařízení. V individuálním plánu rozvoje osobnosti jsou jasně nastavená kritéria, co má dítě, v jakém věku umět, jaké návyky má mít, jaké dovednosti a další. Zmíněný plán se upravuje každých 6 měsíců. Jako další se zaznamenává ve zmíněném plánu rozvoj, z pohledu samostatného dítěte a dětského domova, rozpracovávají se podrobněji témata ohledně jeho budoucí školy, budoucí práce, kam půjde po odchodu z dětského domova bydlet apod. Tato témata jsou klíčová pro získání a hledání pracovního místa, hledání bydlení, zacházení s financemi apod. Pokud to situace dovoluje, souvztažně spolupracuje dětský domov i s rodinou jedince a zohledňují se podněty od rodiny jedince, tedy jak vidí jeho budoucnost, jak si rodina představuje výchovu svého dítěte apod.

V deváté třídě základní školy, se mladiství rozhodují o své budoucí škole, kterou budou studovat. Zejména si hlavně volí, jaký obor budou studovat. Vychovatelé konzultují s mladistvými, pokud je možno i s jejich rodiči a v neposlední řadě i s učiteli, kteří mladistvé učí na základní škole, jejich možnosti ohledně budoucnosti. Mladistvým se snaží vycházet vstříc a v rámci finančních možností dětských domovů umožňují studium oborů a škol, které mladistvý studovat chce. *„Při rozhodování, kterou školu jedinec bude studovat, je třeba brát v úvahu i rozhodující faktory, jako např. zda má jedinec na danou školu intelektuál, schopnosti a předpoklady, že studium dokončí,“* (Ředitel 4).

Mladiství, kteří navštěvují odbornou školu, mají v průběhu studia většinou praxe. Mezi nejčastější obory, ve kterých mladiství vykonávají praxi, patří kuchař, číšník, zedník, malíř, technické obory a jsou i výjimky, kdy se jedná například o zdravotní sestry. Některé praxe bývají pro mladistvé i finančně ohodnoceny ze strany zaměstnavatele nebo školy, kde praxi vykonávají. Ve všech zkoumaných dětských domovech, byli vždy i jedinci, kteří studovali vysokou školu nebo vysokou odbornou školu. Naopak se také vyskytují ve všech zkoumaných dětských domovech, osoby, které stěží dokončí střední odbornou školu s výučním listem, a to zejména proto, že ke vzdělání mají negativní přístup již od brzkého dětství a přišli do dětského domova z prostředí, ve kterém nebyli vedeni ke vzdělání, ani k žádnému jinému cíli. Jedinci nebyli vedeni žádným směrem, právě proto, že na ně působil vliv chování a přístup k životu samotných biologických rodičů, taktéž genetická vybavenost zde hraje svou významnou roli.

Příprava na samostatný život probíhá v dětských domovech soustavně každý den (Rozhovor ředitele dětského domova v regionálním tisku o životě dětí v Dětském domově v Opavě a o budoucnosti ústavní výchovy, 2018). Děti jsou zapojovány do běžného fungování chodu domácnosti, respektive chodu dětského domova, což zahrnuje úklid, přípravu jídla, nakupování, obsluhu domácích spotřebičů, styk se státními orgány, bankami apod. Vychovatelé s dětmi nacvičují modelové situace, což velmi posiluje jejich schopnost řešit záležitosti ohledně vzdělání, bydlení, orientace ve státních institucích, vyplňování formulářů, komunikace s úřady apod. Přímo v dětském domově vychovatelé a sociální pracovníci učí děti zacházet s peněžními prostředky. Povinností pro mladistvé starší 15 let je, aby měli svůj osobní rozpočet, jehož součástí je kapesné, které mladiství obdrží v dětském domově. Finanční gramotnosti se mladiství učí nejen v rámci domova, ale i díky projektů, které nabízejí různé neziskové organizace. Smyslem projektů finanční gramotnosti je zaměření se přímo na osoby, tedy jejich znalosti, dovednosti a finanční postoje, které jsou nezbytné k tomu, aby osoba dokázala v budoucnu zabezpečit finančně nejen sebe, ale i svou rodinu. Díky projektu se mladiství orientují v problematice peněz a cen a jsou schopni spravovat svůj osobní rozpočet. *„Jestliže je program finanční gramotnosti připraven tak, aby problematika dětem byla vysvětlena jednoduše, srozumitelně a zábavnou formou, odnesou si z projektu významné zkušenosti, které jim utkví v paměti a využijí v budoucnu,“* (Ředitel 3).

Aby děti a mladiství byli motivováni k dobrým studijním výsledkům, správnému chování, domácím činnostem apod., tak v rámci dětského domova je nastaven motivační systém tak, že za každou pochvalu, dobrý skutek, dobrý studijní výsledek jsou děti odměňovány kartami

značící peněžní hodnotu a na konci měsíce si za své zásluhy mohou vybrat movitou věc. Movitá věc je většinou nějakým sponzorským darem od sponzora nebo dárce (Ředitel 2).

V rámci dvou měsíců letních prázdnin mladiství mají možnost pracovat na brigádách. Při studiu mohou také pracovat, pokud však chtějí, ale to jen zletilé osoby. Protože zletilé osoby už o sobě rozhodují a mají ve výchově větší volnost. Většinou si mladiství vybírají brigády v obchodních řetězcích na pozici pokladního, skladníka, doplňovače zboží, roznos letáků, nebo v občerstvovacích zařízeních. Takto si mladiství mohou vyzkoušet práci a někteří v ní zůstávají i po dokončení studia.

Mladiství mají možnost v rámci školních jazykových kurzů také vyjet do zahraničí a naučit se cizí jazyk. Některé osoby z dětského domova této možnosti využívají a odcestují. Jedná se spíše o osoby, jejichž prioritou je vzdělávání se, a právě vidí možnost zdokonalit si nebo se naučit cizí jazyk, což jim také v budoucnu pomůže při uplatnění se na trhu práce (Ředitel 3).

Pouze polovina dětských domovů, ze kterých se ředitelé zúčastnili osobního rozhovoru, disponují bytovou jednotkou, kde umožňují zletilému zkusit žít samostatně. Bytová jednotka se nachází mimo zařízení dětského domova, ale v téže obci. Délka pobytu osoby v bytové jednotce je v průměru 3 měsíce. Následně pak odchází z dětského domova. Díky této možnosti bydlení je stále v kontaktu s dětským domovem a ten mu každý měsíc přispívá na život určitou finanční částkou, se kterou musí vystačit. „*Zletilý se tak naučí reálně zacházet s finančními prostředky, zjišťuje podstatu života a řeší sám problémy každodenního života člověka,*“ (Ředitel 1). Díky této zkušenosti jsou zletilí připraveni do samostatného života o něco lépe a vědí z vlastní zkušenosti co je potřeba k životu (peníze na obživu, nájem, úhrada ostatních nákladů apod.).

V čase, kdy osoba z dětského domova dosáhne věku 18 let a bude zletilou osobou, bude mít možnost odejít z dětského domova po dosažení zletilosti. Dochází ke schůzce ředitele, sociální pracovnice a osoby, která bude mít za pár měsíců 18 let. Schůzka se plánuje přibližně 3-4 měsíce před 18. rokem jedince. Důležitost schůzky je zejména v tom, že je potřeba dozvědět se od jedince, jaké má plány do budoucna, řeší se jeho možnosti budoucí seberealizace se zaměřením na bydlení, profesní a finanční možnosti a případně jeho návrat do rodinného prostředí. Po dosažení věku 18 let může odejít z dětského domova, záleží však jedině na něm, zda bude chtít pokračovat ve studiu na škole, a tedy má díky tomu možnost podepsat dohodu s dětským domovem, že do konce studia zůstane i nadále bydlet v domově. Popřípadě se rozhodne, že ihned po dosažení 18. věku odejde z dětského domova. Samozřejmostí je, že i přes to, že odejde z domova, může i nadále studovat. Jakmile se ale

jednou rozhodne a z dětského domova odejde, není již nikdy možný návrat. Jsou tedy dvě situace, buď zletilý zanechá školy a odchází nebo zůstává a studuje. Avšak jestliže je jedinec stále ve svém věku 18 let studentem, ale nadále studovat již nechce, může se obrátit na sociální pracovníci a ředitele v dětském domově s žádostí, aby mu práci pomohli najít. Některé osoby pomoc při hledání práce nevyžadují, protože již delší dobu jsou rozhodnutí, že se vrátí zpět do své komunity k rodičům a jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, hraje zde velkou roli osobnost jedince a jeho genetická vybavenost. Ředitel 4 uvedl, že v jejich domově převládají jedinci, kteří chtějí dostudovat a prodlužují na dohodu svůj pobyt v dětském domově. Jen ojediněle se zletilí rozhodnou odejít z dětského domova ihned po dosažení věku 18 let.

Pro osoby z dětských domovů se hledáním zaměstnání zabývají především sociální pracovníci spolu s ředitelem daného dětského domova a vychovateli. Se zletilými osobami je potřeba vytvořit životopis spolu s motivačním dopisem, který však není nutností a rozesílají se vybraným společnostem a zaměstnavatelům. Kam se životopis bude posílat, rozhodují přímo jedinci sami, protože ti jsou klíčovým prvkem při výběru svého zaměstnání (Sociální pracovníci 1). Pracovníci dětského domova mohou jedinci poradit, motivovat ho, poskytnout mu jiný pohled na danou věc, ale nemohou ho nutit se o dané pracovní místo ucházet, když chce jedinec pracovat v jiném zaměstnání. U kterých společností a zaměstnavatelů se bude zletilý ucházet o práci, záleží tedy zcela na něm samotném. Pracovníci dětského domova jedinci poskytují poradenství, pomoc, podporu při hledání zaměstnání (Sociální pracovníci 1). Pracovní nabídky se vyhledávají na různých inzercích nejen v elektronické podobě ale i tištěné. Jestliže osoba splňuje kritéria v životopise, přizvou ji k osobnímu pohovoru. *„Jestliže je, osoba přizvána k osobnímu pohovoru je potřeba, aby byla na pohovor dobře připravena a uměla se prodat“* (Ředitel 3). Přípravu na pohovor, pomáhají jedinci zvládnout pracovníci dětského domova. V rámci osobních pohovorů jsou stejné standartní podmínky pro všechny uchazeče o práci bez výjimek osob z dětských domovů. Prozatím nenastala situace, že by jedinec odešel a neměl práci, tudíž by se musel přihlásit na úřad práce (Ředitel 1, Ředitel 2). V dalších dvou zkoumaných dětských domovech k těmto situacím již pár krát došlo. Osoba po odchodu z dětského domova ve věku 18 let pracovat odmítla a byla nucena se přihlásit na úřad práce. V rámci praxe jsou některé dětské domovy již domluveny se zaměstnavateli, a pokud je mladistvý v průběhu praxe vhodným kandidátem neboli vhodným zaměstnancem, tak po ukončení ústavní péče nastupuje do daného zaměstnání.

Co se týče role Úřadu práce České republiky v souvislosti se uplatněním osob z dětských domovů na trhu práce, tak úřad práce nehraje v této problematice při odchodu osob z dětského domova podstatnou roli. Úřad práce systematicky nespolupracuje s osobami z dětských

domovů ihned po ukončení ústavní výchovy. Je nutné říci, že jakmile zletilý odejde z dětského domova a má zaměstnání, ale z různého důvodu po čase zaměstnání opustí a stane se nezaměstnaný, až tehdy je nutné, aby se zaregistroval na úřad práce. Jakmile tato situace u zletilého nastane, tak úřad práce s touto osobou pracuje, jako s osobou, která hledá aktivně zaměstnání, tedy zachází s ní stejným způsobem, jako se všemi ostatními osobami. Z toho vyplývá, že úřad práce se nesespecializuje na tuto skupinu osob, ale celkově na všechny znevýhodněné osoby na trhu práce (Úřad práce Ostrava). Úřad práce nemá možnost zjistit, zda osoba zapsána na úřadu práce pochází z dětského domova. Úřad práce si nemůže vést tyto databáze či statistiky, ani není povinností dané osoby uvádět, zda je osobou, která žila v dětském domově. Jestliže osoba registrující se na úřadu práce nesdělí, že je osobou z dětského domova, tak se to samozřejmě tato informace nezjistí. Z tohoto důvodu v rámci komunikace s Úřadem práce Ostrava, bylo zjištěno, že nepracují s osobami z dětských domovů. Buď o tom úřad práce neví, nebo se tyto osoby ani na úřad práce nedostanou, protože zaměstnání již mají. Na tento poznatek také navazuje zjištění z rozhovorů s respondenty z dětských domovů, že po odchodu ze zařízení je velmi malá pravděpodobnost, že by osoba musela být zapsána hned na úřad práce. Čili pro osoby, které vyrůstaly v dětských domovech není žádná specifická forma nástrojů ze strany úřadu práce, která by byla směřována konkrétně na tyto osoby.

V této podkapitole je popisován průběh přípravy mladistvých v dětských domovech, problémy a příčiny těchto problémů při vstupu na trh práce a v neposlední řadě, jakou roli v této problematice hraje Úřad práce České republiky. Průběh přípravy osob v dětských domovech ovlivňuje řada faktorů. Jednak věk, ve kterém dítě do zařízení je umístěno a jednak z jakého prostředí pochází, z jaké příčiny bylo umístěno do dětského domova. Tyto záležitosti pak souvisí s tím, jaký člověk se z něj stane po odchodu z dětského domova. Lze tedy konstatovat, že čím delší je pobyt dítěte v dětském domově, od jeho nástupu po jeho odchod, tím se převýchova dítěte stává trvalejší. Každý dětský domov usiluje o kvalitní připravenost osob na samostatný život a na trh práce. Dětské domovy využívají řady neziskových organizací, které se zabývají projekty na přípravu mladistvých do života. Dětské domovy mohou využít potenciálu dítěte a umožnit mu studovat školy, které studovat chce, možnost navštěvovat zájmové kroužky, které ho baví, sportovní aktivity, vyjíždět v rámci studia do zahraničí. Před dosažením zletilosti je nutné s osobou probrat její možnosti, které souvisí se studiem, odchodem z dětského domova, zaměstnáním a bydlením. Jestliže bude odcházet z dětského domova po dosažení věku 18 let, může požádat v dětském domově o pomoc při hledání pracovního místa, přípravy na pohovor a dalších záležitostí s tímto související. Velmi často zletilý, jestliže ukončí vzdělání a až pak odchází z dětského domova, tak již zaměstnání má. Buďto díky praxe,

kteřou vykonával v rámci studia nebo vystudoval v konkrétním oboru a pracovní místo si vyhledal, za pomoci pracovníků dětského domova. Podkapitola je zaměřena i na úřad práce ve vztahu k osobám z dětských domovů. Úřad práce však nenabízí těmto osobám žádnou konkrétní pomoc v podobě speciálních nástrojů.

4.4 Postavení osob z dětských domovů a problémy při uplatnění na trhu práce

Již dopředu lze předpokládat, jaké uplatnění na trhu práce bude mít osoba z dětského domova. Předpoklad souvisí se sociálním a rodinným zázemím jedince. Faktory, které hrají v tomto ohledu významnou roli, jsou například povolání rodičů, nezaměstnanost rodičů, rodinná životní úroveň, podpora studia ze strany rodičů, vychovatelů nebo učitelů a sociální kapitál.

Někteří jedinci po odchodu z dětského domova v období 2 let vystřídají více povolání, protože zjišťují, co je vlastně baví a čím by se opravdu chtěli žít. Zkrátka hledají sami sebe. Stejně je to i u mladých osob běžné populace, kteří zkoumají a zkouší různá pracovní místa a nakonec zůstávají tam, kde je práce naplňuje, baví a chtějí se dál v činnosti rozvíjet. Je zcela běžné, že po roce či dvou letech osoby zaměstnání změní. Důvodů může být více, např. když se dotyčný stěhuje s rodinou, přítelem, dostal lepší nabídku pracovní příležitosti nebo si chce zlepšit pracovní postavení a získat tak vyšší mzdu. Nejdůležitějším faktem, který všichni dotazovaní respondenti v rozhovorech uvádějí, je to, že osoby z dětských domovů pracovat chtějí. A pokud tyto osoby pracovat chtějí, nemají problém si práci najít. V poslední době najít si práci, není zdaleka tak těžkou záležitostí. Dnešní období se chlubí nízkou mírou nezaměstnanosti a spíše je nedostatek pracovníků. Zejména ve velkých městech problémy s hledáním práce nejsou. Osoby si mohou volit i práci, ke které nepotřebují žádnou kvalifikaci, jako například hlídač parkoviště, uklízeč, manuální práce bez nutné kvalifikace, a další. Problémy mohou však nastat v případě, kdy dětský domov je umístěn v malé obci, kde není dostatek pracovních míst, jako například dětský domov, ve kterém byl proveden rozhovor s ředitelem 4. V této situaci je nutná dojíždka za prací do větších měst, jestliže osoby po odchodu z dětského domova zůstávají bydlet někde v okolí dětského domova. Pak už to záleží na samotném jedinci, zda bude do práce dojíždět, přestěhuje se k zaměstnání blíže, nebo bude nezaměstnaný na úřadu práce.

Osoby z dětského domova nastupují do prvního pracovního poměru v průměru ve věku 20 let (Stáňková, Círa, 2017). V době, kdy mladistvý dokončí střední vzdělání či základní vzdělání, a nabude v dětském domově 18 let a nemá dokončeno střední vzdělání, logicky

odchází do samostatného života a na pracovní trh, pokud se rozhodne dětský domov opustit, pouze s ukončeným základním vzděláním. Pro člověka, který má ukončenou jen základní školu se stěží hledá pracovní uplatnění na trhu práce (Ředitel 4). Polovina respondentů uvedla, že osoby, které z dětského domova odchází, tak zaměstnání mají. A to na základě povinnosti dětského domova jim práci pomoci hledat a najít tak, aby byl zaměstnán, jakmile opustí dětský domov. Kdežto druhá polovina respondentů sdělila skutečnost se zcela jiným závěrem. Ne každý z dětského domova odchází s již nalezeným pracovním místem. Některé osoby po odchodu z dětského domova pracovat přestanou a až po několika letech se stanou zaměstnanými osobami. *„Lze k této problematice uvést příklad, kdy osoby, které pracovat přestanou (z 8 osob ztratí 6 práci) ve stejném roce, kdy odešli z dětského domova a práci tedy nemají, tak pobírají sociální dávky a jsou zapsány na úřadu práce. Proč tomu tak je, není snadné říci, lze jen důvody předpokládat“* (Ředitel 3). Protože pracovníci z dětského domova nemusí být v kontaktu s osobami, které již žijí samostatně, mají pouze informaci, že jsou zaměstnání nebo ne, záleží však zda poskytnuté informace jsou pravdivé. Mohou mít pouze informace od jejich přátel z dětského domova, kteří tam ještě žijí. Nebo při společných schůzkách se osoby zmíní, že již práci nemají, ale z jakého důvodu se tak stalo, nesdělí. Tato situace se týká hlavně těch osob, které odchází z dětského domova po dosažení plnoletosti. Domněnky jsou toho charakteru, že se jim práce nelíbila, tak pracovat přestali a nehledali si další zaměstnání, nebo ženy otěhotněly, či odešli z práce, protože je živil jejich přítel, rodina, sociální dávky apod. Když vyjde z dětského domova osoba ve věku 18 let, která sice má zaměstnání, ale prožila si své období dospívání v dětském domově, tak často prahne prožít a dohnat léta strávená v dětském domově. Stává se tak nezaměstnaným a žije většinou u své rodiny. Jakmile dospěje do stádia, že zaměstnání je opravdu k životu potřebné, zaměstnání si většinou zajistí. *„Vrátíme-li se ke stejným osobám po několika letech, tak většina již je zaměstnána (z 8 osob pracuje 7),“* (Ředitel 3). Proto až po pár letech se dá zhodnotit, zda osoby z dětského domova na trhu práce uspěly (Ředitel 3). Otázkou je, zda tyto informace od osob, které již z dětského domova odešly, vůbec bude možné za několik let zjistit. Tato informace byla poskytnuta ředitelem 3, který nastínil tuto problematiku všeobecným příkladem.

Mezi nejčastější zaměstnání osob z dětských domovů patří zedník, číšník, kuchař, malíř, pokladník, skladník, manuální práce, jsou i výjimky v povoláních, jako je úředník, zdravotní sestra, pedagog. Občas bývají překvapeni sami pracovníci z dětského domova, a to zejména u osob, u kterých by nečekali úspěch v jejich pracovním životě, tak je jedinec velmi úspěšný, a tak to funguje i opačně (Ředitel 4). *„Měli jsme za pěti leté období i 3 vysokoškolské studenty a dva z nich po odchodu z dětského domova odjeli pracovat*

do zahraničí, konkrétně do Anglie. Další vysokoškolsky vzdělaný student pracuje na úřadě, " (Ředitel 3).

Nelze jednoznačně a přesně specifikovat problémy uplatnění na trhu práce těchto osob. Jednak z důvodu, že dětský domov již není v kontaktu s osobami, které dětský domov opustily a jednak v případě schůzky pracovníků dětského domova a dané osoby, neplatí vždy, že ta osoba sdělí své problémy, se kterými se potýká nebo potýkala na trhu práce. Je jen malá část osob, které své neúspěchy řeší s pracovníky dětského domova.

V rámci jednotlivých rozhovorů s dětskými domovy se respondenti shodli na těchto následujících problémech, které komplikují vstup a uplatnění se na pracovním trhu klientům dětských domovů. Pro zletilého, který odchází z dětského domova se jeví, jako nejdůležitější problém ten, že odchází ze systému, který měl rád. Když potřeboval pomoci, dětský domov mu pomohl, když potřeboval oblečí, jídlo, vyřešit jakýkoliv problém, vždy se měl na koho obrátit. „*Jakmile se zletilý ocitne sám v realitě, musí přijít na to, že jediný, kdo mu pomůže, obleče ho, dá mu najíst, je pouze on sám, a to na základě toho, že si najde zaměstnání, aby mohl své životní potřeby uspokojovat, "* (Ředitel 4). Osobám z dětských domovů obvykle schází motivace a sebedůvěra proto, aby studium dokončily. Vychovatelé jedince sice motivují a snaží se, aby si uvědomil, že je pro něj důležité studium dokončit. Jestliže však je jedinec ovlivňován stále rodinou, prostředím, ve kterém žil, a navíc když do dětského domova byl umístěn už ve vyšším věku, tak již není možné tuto osobu motivovat a vést ke vzdělávání. Toto úsilí zaměstnanců dětských domovů je často bezvýznamné. Jako další problém v souvislosti s uplatněním na trhu práce se může jevit finanční situace těchto osob. Není pravdou, že by jedinci neměli uspořeny nějakou část finančních prostředků do budoucna, jak velmi často zmiňují média. Mají své úspory z kapesného a z brigád a navíc, jakmile osoby odcházejí z dětského domova, tak jim samotný dětský domov poskytne dle zákona finanční pomoc ve výši 15 tis. Kč. Tyto finanční prostředky jsou poskytovány pro počáteční start na zajištění si bydlení, vybavení bytu apod. Osoby, které se vrací zpět ke své rodině, která je sociálně slabá, tedy žijící na státní podpoře, tak se mnohokrát stává, že zmíněné prostředky finanční pomoci rodiče zletilým vezmou. Jakmile jsou rodiny uspokojeny penězi, zletilý buď s nimi bydlí i nadále nebo nuceně odchází od rodiny pryč, a to bez financí. Následně bez svých finančních úspor je pro něho těžké být zaměstnaným a nemít kde bydlet. V takovém případě opouštějí nebo jsou propuštěni ze zaměstnání a nalézají zázemí v azylových domech nebo domech na půl cesty a zapisují se na úřadu práce (Ředitel 4). S tímto také souvisí právě ta situace, jak již byla zmíněna v předešlé podkapitole. Kdy osoby odcházející z dětského domova a jsou sice zaměstnány, ale v témže roce to zaměstnání ztratí.

Závěrem této podkapitoly lze říci, že snadněji si hledají zaměstnání osoby, které mají dostudováno alespoň střední odbornou školu s výučním listem. Pouze s ukončenou základní školou hledat zaměstnání je problematické. Tato záležitost se týká hlavně osob, které odcházejí již v 18 letech z dětského domova, avšak jak již bylo zmíněno, ve zkoumaných dětských domovech převažuje ta část osob, která pokračuje ve studiu po dosažení 18 let. Přesné informace ohledně uplatňování těchto osob na trhu práce není známo. Osoby, které mají ukončeno střední či vysokoškolské vzdělání, tak mají pracovní místo jisté před odchodem z dětského domova. Samozřejmě i oni se potýkají s obměnou pracovních míst, ale nejsou zatíženi dlouhodobou nezaměstnaností nebo nekončí na úřadu práce na delší časový horizont. Z výzkumu také vyplývá, že ne každý dětský domov pečuje o takové osoby, které jsou cílevědomé a chtějí svůj život směřovat k lepšímu, v tom smyslu, že bude lepší než ten život, který by vedli v tom prostředí, v jakém se narodili. Proto tyto osoby usilují z vlastní iniciativy o dokončení středního či vysokoškolského vzdělání a mají zájem získat a chodit do zaměstnání. Z toho důvodu se nestává, že by po odchodu z dětského domova tyto osoby byly zapsány na úřadu práce a byly nezaměstnané. Osobám žijícím v dětském domově často chybí sebedůvěra, ambice a motivace, jednak pro vzdělávání a jednak pro zajištění si lepších životních podmínek než v jejich původním rodinném prostředí a s tím i souvisí následné uplatnění na trhu práce. Osoby z dětských domovů po ukončení ústavní výchovy odchází s finanční podporou od dětského domova a se svými uspořenými financemi.

5 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce je zhodnocení uplatnitelnosti osob vyrůstajících v dětských domovech na trhu práce. Aby bylo možné cíl práce naplnit, byl proveden kvalitativní výzkum formou polostandardizovaného rozhovoru.

Počáteční kapitola se věnovala teoretické specifikaci trhu práce a zaměstnanosti. V této kapitole byla objasněna nabídka a poptávka na trhu práce, zaměstnanost a nezaměstnanost, aktivní politika zaměstnanosti a pasivní politika zaměstnanosti. Vzhledem k zacílení této diplomové práce byla v kapitole vymezena oblast znevýhodněných osob na trhu práce, jaké jsou překážky přístupu k zaměstnání, a také důležitou součástí je role samotného Úřadu práce v této problematice. Z této teoretické kapitoly je zřejmé, že v rámci aktivní politiky zaměstnanosti je mnoho nástrojů, které napomáhají k motivaci zaměstnavatelů k vytváření nových pracovních míst, k poskytování zaměstnavatelům určitých finančních příspěvků a své místo mají zde podpory i pro určité skupiny zaměstnanců.

Třetí kapitola byla zaměřena na porozumění a seznámení se, se systémem ústavní péče v České republice a odchodem klientů z dětského domova. Důraz je kladen na rozlišování jednotlivých druhů zařízení ústavní péče. Část kapitoly je věnována důvodům a příčinám umístění dětí do ústavních zařízení, jak jsou závadovým prostředím ovlivněny po psychické stránce a s tím souvisí právě jejich charakter. Co se týče vzdělávání těchto osob, jsou zde obsaženy i statistická data, kde je nutností, z teoretického pohledu, rozebrat přípravu na vstup do samostatného života těchto osob a jejich následný odchod z ústavního zařízení.

Zásadní kapitolou byla čtvrtá kapitola, kde byla popisována metodika kvalitativního výzkumu k získání dat pro účely této práce a následná interpretace výsledků zjištění. Data byla získána na základě osobních rozhovorů s řediteli vybraných dětských domovů. Předmětem osobních rozhovorů byly témata ohledně průběhu příprav klientů dětských domovů do života a na trh práce, rozdílnost osob z dětských domovů v porovnání s osobami vyrůstajícími v klasických rodinách, postavení těchto osob na trhu práce a problémy, se kterými se potýkaly při vstupu na trh práce. Ze zjištěných informací vyplývají následující poznatky. Vzhledem k tomu, že děti přišly ze špatného rodinného prostředí, tak se jim otevírají, díky životu v dětském domově, mnoho příležitostí, možností nejen ve studiu ale i následně v možnostech lepšího pracovního postavení. Týká se to také různých aktivit, kdy se dítě může angažovat v různých sportovních, hudebních, uměleckých aktivitách, které ho naplňují a buduje si k nim pozitivní vztah. Těchto možností by nebylo možné dosáhnout v jejich biologické rodině.

Ve zkoumaných dětských domovech probíhala příprava na samostatný život a zaměstnání mladých osob stejným způsobem. Navštěvovaly školu, dle jejich intelektuálu byly směřovány k dalšímu vzdělání, a dokonce v každém dětském domově za pětileté období alespoň jedna osoba vystudovala vysokou školu. Budoucnost každého jedince, kterému je nařízena ústavní výchova v dětském domově je velmi spjata s jeho minulostí. Spjata v tom smyslu, že jeho vzorce chování, genetiky, vnímání života, vztahu ke vzdělání a k zaměstnání vychází ze závadového prostředí, ve kterém jedinec žil a z vlivu jeho rodiny na osobnost jedince. Taktéž záleží na jeho věku, ve kterém se ocitne v dětském domově a jestliže jeho pobyt bude dostatečně dlouhý, je velká pravděpodobnost převýchovy tohoto jedince tím pozitivním životním směrem. Jakmile mladistvý dosáhne plnoletosti může dětský domov opustit nebo prodloužit svůj pobyt na dohodu za podmínky, že bude pokračovat ve studiu, maximálně však do věku 26 let. Na některých osobách se právě podepíše jejich minulost a odcházejí z dětského domova již ve věku 18 let a mají ukončeno pouze základní vzdělání. Právě pro tyto osoby se zaměstnání hledá stěží a jejich uplatnění na trhu práce je spíše problematické a převážně nakonec končí zapsáním na úřadu práce a pobírají sociální dávky. Těchto osob, ve zkoumaných dětských domovech je však minimum. Druhá část osob, která dokončí střední nebo vysokoškolské vzdělání si stojí na trhu práce daleko lépe. Obvykle mají zaměstnání jisté ještě před tím, než odcházejí z dětského domova. Buďto jsou zaměstnání tam, kde vykonávaly praxi nebo za pomoci komplexního týmu vychovatelů, sociální pracovníce a ředitele z dětského domova je těmto jedincům práce nalezena s jejich pomoci. Samotní zaměstnavatelé, pokud se dozví, že jejich zaměstnanec byl vychován v dětském domově, tak jsou pro něho spíše nápomocní, nikoli, jak se může společnost domnívat, že by docházelo k nějaké diskriminaci nebo nepochopení či nezaměstnání takové osoby. Mladí lidé, kteří mají delší časovou prodlevu mezi ukončením školy nebo odchodem z dětského domova a nástupem do zaměstnání často nastupují do méně vhodných pracovních pozic a tím pak dochází k častému střídání zaměstnání nebo to také má negativní vliv na jedince a od zaměstnání ho to odradí. Konkrétní skutečné problémy, se kterými se osoby z dětských domovů potýkají ať už při hledání pracovního poměru nebo při udržení zaměstnání, nejsou zcela známy. Lze se domnívat, že problémy souvisí velmi úzce s jejich přístupem k životu a tím, jak byli vychováni. Dětské domovy žádné statistiky nevedou o těchto osobách, které prošly jejich výchovou. Jestliže osoba nepříjde dětský domov navštívit, tak dětský domov o osobě nemá žádné informace. Zásadou je, že těm osobám, kterým se v životě daří přicházejí dětský domov rádi navštívit, na druhé straně osoby, které se potýkají s problémy tak dětský domov nenavštěvují. Zajímavým poznatkem bylo i zjištění, že Úřad práce se skupinou osob z dětských domovů konkrétně nezabývá, protože osoby většinou

tu práci již po odchodu z dětského domova mají. Popřípadě jsou na Úřadu práce zapsány osoby z dětských domovů, ale ty osoby, které odešly již v 18 letech a vrátily se zpět do svého rodinného zavadového prostředí. Tato skupina osob je však brána, jako znevýhodněná skupina osob na trhu práce vzhledem k pouze ukončenému základnímu vzdělání a neaktivitě při hledání zaměstnání.

Ve shrnutí výsledků lze říci, že postavení osob vyrůstajících v dětských domovech se zásadně neliší oproti osobám z klasických rodin. Lépe si v profesním životě vedou ty osoby, které mají vystudovaný nějaký obor a na trhu práce jsou aktivní. Na druhé straně jsou tady ty osoby, které ihned po dosažení 18 let opouštějí dětský domov, a to pouze s ukončeným základním vzděláním. Tyto informace však nelze doložit žádnými statistickými daty, ale na základě osobních rozhovorů s vybranými respondenty lze předpokládat, že i v ostatních dětských domovech bude situace velmi podobná. Jasně pozitivum vyplývá z možností, které dětské domovy nabízejí a jsou schopny zajistit pro své klienty ať už v oblasti vzdělávání, výchovy nebo sportovních aktivit či zahraničních pobytů. V období přechodu z dětského domova na trh práce je důležitá existence dostupných informací a poradenských služeb pro mladé lidi, jak v oblasti vzdělávání, tak trhu práce. Konkrétní problémy a příčiny problémů na trhu práce u osob z dětských domovů bylo obtížné zjistit, protože dětské domovy samy nevědí, s jakými přesnými problémy se jejich klienti potýkají. Mají však informace o těch, kterým se daří. Oslovení ředitelů vybraných dětských domovů jsou se systémem ústavní péče spokojeni a nevidí žádnou konkrétní věc, kterou by v nastaveném systému ústavní výchovy změnili v souvislosti s trhem práce či přípravou klientů na samostatný život.

Z kvalitativního výzkumu vyplývá doporučení, že pro lepší zjištění situace na trhu práce této skupiny osob, by bylo dobré vést statistiky přímo v dětských domovech. Zejména proto, aby byl zachycen nejlépe celý proces jednotlivé osoby od přípravy na zaměstnání až po jejich vstup na pracovní trh s tím, že by byl udržován kontakt s danou osobou a sledován její vývoj na pracovním trhu po dobu několika let. Tak by bylo možné lépe zhodnotit uplatnění osob z dětských domovů na trhu práce. Jako významný podnět mohou být i průzkumy, které by odrážely vývoj v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti, které by zachycovaly pravdivou situaci a mohlo by se na tomto základě stavět. Díky zjištěnému pravdivému vývoji, by se přizpůsobily nástroje pomoci pro tuto skupinu osob. Zkrátka je potřebná zpětná vazba od klientů dětských domovů proto, aby se předešlo nedostatkům ústavního systému a samotný systém se mohl stále zlepšovat v konkrétních směrech a ústavní péče by tak dosáhla zcela jiných rozměrů a společnost by začala vnímat dětské domovy pozitivnějším způsobem než doposud.

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

- 1) BARVÍKOVÁ, J., PALONCYOVÁ, J., Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2012. ISBN 978-80-7416-100-1.
- 2) BĚHOUNKOVÁ, L. Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči. 1. vyd. Praha : NÚV. 2012. ISBN 978-80-87652-87-9
- 3) BUCHTOVÁ, Božena. Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický, a sociální problém. Praha: Grada Publishing, 2002. Psyché (Grada). ISBN 80-247-9006-8.
- 4) DAVIDOVÁ, Ivana et al. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence, 2010. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.
- 5) FAHLBERG, Vera. A child's journey through placement. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. ISBN 978-085-7006-318.
- 6) HOLMAN, Robert. Ekonomie. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.
- 7) HOLOMEK, Jiří a Milan HARANT. Samostatné bydlení pro mladistvé jako příprava na samostatný život. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1990-, 2002,138-141. ISSN 1211-2720.
- 8) HRUŠKA, TVRDÝ, Lubor. Trh práce a vzdělanost v regionálním kontextu. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2007. ISBN 978-80-248-1665-4.
- 9) JANSKÝ, Pavel. Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 978-80-7435-534-9.
- 10) JUREČKA, Václav. Mikroekonomie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. Expert. ISBN 978-80-247-4385-1.
- 11) KACZOR, Pavel. Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011. Praha: Oeconomica, 2013. Vysokoškolská učebnice (Vysoká škola ekonomická v Praze). ISBN 978-80-245-1930-2.
- 12) KUBÍČKOVÁ, Hana. Dítě - rodina - instituce, aneb jak neztratit budoucnost. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.
- 13) MACÁKOVÁ, Libuše. Mikroekonomie: základní kurs. Vyd.10.Slaný: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-56-0.

- 14) MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010 ISBN 978-80-7367-818-0.
- 15) MIOVSKÝ, Michal. Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012, 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7.
- 16) NOVÝ, Ivan a Alois SURYNEK. Sociologie pro ekonomy a manažery. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. Manažer. ISBN 80-247-1705-0.
- 17) PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H., ČELEDOVÁ, L. Vývoj dětí v náhradních formách péče. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2011. ISBN 978-80-7421-040-2.
- 18) ŠIMEK, Milan. Podpora zaměstnatelnosti znevýhodněných skupin obyvatel v České republice: Nové přístupy a jejich efekty. Brno: Sokrates, 2010. ISBN 978-80-86572-66-6.
- 19) ŠIMEK, Milan. Ekonomie trhu práce A. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2007. Studijní opora pro distanční vzdělávání. ISBN 978-80-248-1416-2.
- 20) ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. 1. vydání. Praha 2007, ISBN 978-80-7367-318-5
- 21) VÁCLAVÍKOVÁ, Anna, Helena KOLIBOVÁ a Alina KUBICOVÁ. Problematika trhu práce a politiky zaměstnanosti: Opava: Optys, 2009. ISBN 978-80-85819-76-2.
- 22) VÁGNEROVÁ, M., 2004. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
- 23) VOJTOVÁ, Věra. Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5159-1.
- 24) PAVELKOVÁ, Jaroslava, Oldřich KNAIFL a Karel PREUSS. Funkční a finanční gramotnost. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1990-, 2012, **22**(2), 108-119. ISSN 1211-2720.

Internetové zdroje:

- 25) ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE: Tématická zpráva [online]. 2017 [cit. 2018-10-09].
Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/tz_kvalita_vychovne/html5/index.html?&locale=CSY
- 26) DISARDEVIČ S.M., Šloufová R. National Report on Youth Homelessness and Youth at Risk of Homelessness in the Czech Republic. Praha: FHS UK, 2009. [cit. 2018-11-24].
Dostupné z: <https://www.feantsaresearch.org>
- 27) HOFERKOVÁ, Stanislava. Trestní odpovědnost mládeže, ústavní a ochranná výchova [online]. 2009 [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: http://www.ulohy-nrp.webz.cz/Ochranna_a_ustavni_vychova_text.pdf
- 28) HOLANOVÁ, Tereza. *Aktuálně.cz: Kde se žije v Česku nejlépe* [online]. 2016 [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/kde-se-v-cesku-zije-nejlepe-velke-porovnani-kraju-podle-24-k/r~56723dfad18711e5aa720025900fea04/?redirected=1543087672>
- 29) Krajský úřad Ústeckého kraje [online]. 2011 [cit. 2018-10-29]. Problémová analýza Ústeckého kraje Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1666198
- 30) MACELA, Miloslav. Analýza financování systému péče o ohrožené děti v České republice [online]. 2018 [cit. 2018-10-31]. Dostupné z: www.pravonadetstvi.cz
- 31) MACELA, Miloslav. Analýza financování systému péče o ohrožené děti v České republice [online]. 2018 [cit. 2018-10-31]. Dostupné z: www.pravonadetstvi.cz
- 32) MAREŠ, P. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV. 2006. *ISBN 80-87007-15-8*. Národní program přípravy na stárnutí na období let 2013 – 2017. [online] [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_193.pdf
- 33) MPSV. Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. In: . 2014. [online] [cit. 2018-11-04]. Dostupné také z: https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020
- 34) MPSV. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 [online]. In: . Praha, 2013 [cit. 2018-11-04].
- 35) MPSV: Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. In: . 2014. [online] [cit. 13. 2. 2019]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020
- 36) MŠMT. *Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele* [online]. 2017 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

- 37) MVČR. Hodnocení systému péče o ohrožené děti [online]. 2007 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-systemu-pece-o-ohrozene-deti.aspx>
- 38) MVČR. Hodnocení systému péče o ohrožené děti [online]. 2007 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-systemu-pece-o-ohrozene-deti.aspx>
- 39) Novinky.cz [online], 2017. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/453770-deti-z-detskych-domovu-konci-i-na-ulici.html>
- 40) Romea.cz. Podíl malých Romů v dětských domovech se zvyšuje [online]. 2015 [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/pocet-malych-romu-se-v-detskych-domovech-nesnizuje-sanci-na-osvojeni-maji-vyrazne-mensi-nez-ostatni-deti>
- 41) Rozhovor ředitele dětského domova v regionálním tisku o životě dětí v Dětském domově v Opavě a o budoucnosti ústavní výchovy [online], 2017. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://www.dd-opava.cz/pdf/rozhovor_reditel.pdf
- 42) STÁŇKOVÁ, Alena, Jaroslav CÍR a Marta HIRSCHOVÁ. Problémy ve vzdělávání dětí v dětských domovech [online], 2017. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://www.nadaceterzymaxove.cz/multimedia/file/PREZENTACE%2030_05_%20MASTER.pdf
- 43) Úřad Vlády České republiky. Strategie romské integrace do roku 2020 [online]. 2015 [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz>

Právní předpisy:

- 44) Vyhláška č.438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- 45) Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výkonné péči ve školských zařízeních
- 46) Zákon č. 218/2000 Sb., zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů
- 47) Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže
- 48) Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže
- 49) Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
- 50) Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti

- 51) Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- 52) Zákon č. 73/2011 Sb., zákon o Úřadu práce ČR a o změně souvisejících zákonů
- 53) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Seznam zkratek

MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25. dubna 2019

.....

Bc. Darina Kolářová

Seznam příloh

Příloha č. 1: Lůžková kapacita ústavních zařízení a jejich obsazenost.....	1
Příloha č. 2: Informovaný souhlas.....	2